ԱՒԵՏԱՒԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԵ. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18, 1902 ԹԻՒ 42

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Եր֊
Նախագահ Րոզէվէլթ եւ Աստուածաչունչը	369
Քննադատութիւն	370
Առօրեայ Պաշտամունք	371
Ինչպէս Սորվեցաւ Իտալերէն	371
Եգիպտական Հիւանդանոց Մը	371
Հաղ	372
Լաւ Գինին Խնճոյքին Վերջը	373
Մեր Պարտականութիւնը Հանդէպ Ոչ֊Աւետարանական Ժողովուրդներուն	374
Մահագոյժ	374
Ազդեր	374
Հանդէս Գաղաքական	375
Դրամական	376

ԱՒԵՏԱՒԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ կը հրատարակուի ամեն ղաբաթ օր։

Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս եւ գաւառներու համար կանխիկ 30 դահ. արծաթ, օտար երկիրներու համար 1½ տոլար, կամ 6 շիլին, կամ 7¾ Ֆրանք։ Մեկ թերթի գինն է 30 փարա։ Ամսաթերթին տարեկան գինն է 6 դահ. ամեն տեղոյ համար։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, իսկ բաժանորդագրութեան վերաբերեալներն՝ առ Տր. Հ. Ռ. ԿՐԻՆ, Ամերիկան Խան, կ. պոլիս։

Ամերիկայի Աւետարանական Ընկերութեան կողմանէ,
Հ. Ռ. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ–ԽՄԲԱԳԻՐ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՋԷՎԷԼԹ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ

Նախագահ Րոզէվէլթ Սուրբ Գրոց վրայ հետեւեալ նամակը գրեց Ամերիկայի Մեթոտական Քրիստոնեայ Ջանասիրաց Ընկերութեան։

“Սիրելի բարեկամներս, ամէն խոհուն անձ, երբ խորհի, կ’ըմբռնէ թէ ո՛րքան բազմաթիւ անձեր կը փորձուին մոռնալ թէ Աստուածաշունչին վարդապետութիւնները մեր քաղաքային եւ ընկերային բովանդակ կեանքին հետ այնպէս հիւսուած ու խառնուած են որ նկարագրապէս, չեմ ըսեր այլաբանօրէն, մեզի դժուար է գաղափար կազմել թէ ի՛նչ պիտի ըլլար մեր կեանքը, եթէ այդ վարդապետութիւնները վերցուէին։ Պիտի կորսնցնէինք գրեթէ բոլոր չափերը եւ կշիռները որոնցմով կը գատենք թէ՛ հանրային թէ՛ անհատական բարոյականը, բոլոր այն տիպարները՝ որոնց կը ճգնինք հասնիլ քիչ շատ հաստատութեամբ։ Գրեթէ ամէն մարդ որ իր կեանքով աւելցուցած է գումարը մարդկային սխրագործութիւններուն՝ ոգեշունչ կը պարծի մարդկային ազգը եւ որոնցմով կը պարծին մեր Ժողովուրդները, գրեթէ ամէն այդպիսի մարդ իր կեանքի դործը Սուրբ Գրոց վարդապետութիւններուն վրայ հիմնած է մեծ մասամբ, երբեմն անգիտակցաբար, շատ անգամ ալ գիտակցաբար։ Մեծագոյն մարդոց մէջ անհամեմատ կերպով ստուար բազմութիւն մը ուշի ուշով Աստուածաշունչը ուսումնասիրած է իր իսկ չանքով եւ նախաձեռնութեամբ։

“Լինքըլն, տխուր, համբերատար, բարին Լինքըլն — որ չորս տարի իր ուսերուն վրայ կրեց բեռ մը, որմէ մեծը ոչ ոք կրած է ժթ դարուն մէջ, եւ ապա իր կեանքը տուաւ այն ժողովրդին համար որու այնքան լաւ ծառայեց իր կեանքի դանութեան — իր բովանդակ ընթերցումին հիմ ըրաւ Աստուածաշունչը զոր կանուխ ուսումնասիրեց։ Կատարելապէս ուսումնասիրած էր զայն, այնքան կատարելապէս որքան յետոյ ուսումնասիրեց ուրիշ մէկ երկու գիրք միայն (զոր օրինակ Շէյքսփիր), այնքան կատարելապէս որ գրեթէ ‘միագիրք’ մարդ մը եղաւ, որ գիտէր գիրքը եւ բնազդով կը գործադրէր ինչ որ սորված էր անոր մէջ, և թողուց իր կեանքը իբրև մաղն իննեւտասներորդ դարու պսակն հանդիսացող դործին։

“Քննեցէք Աստուածաշունչը ծայրէ ծայր և ոչ ուրեք պիտի գտնէք տող մը, որ չքմեղացնէ լոյսի դէմ մեղանչող ուղեղի տէր մէկը։ Ընդհակառակն անոր մէջ պիտի գտնէք թէ ձեղի շատ տրուած ըլլալուն համար շատ պիտի ակնկալուի ձեզմէ, և կարող մարդը որ կը մոլորի՝ աւելի ծանր դատապարտութիւն պիտի կրէ քան իր անկար եղբայրը, որ չկըրնար միւսին չափ ընտսակար ըլլալ, վասն զի կարողութիւնը կը պակսի իրեն։

“Ջեմ խօսիր միայն մտքի կրթութեան համար, այլ և տան ու եկեղեցիի բարոյական ու հոգևոր կրթութեան համար, այս դրքին մէջ միշտ գտնուած ուանոր ուսման միշտ ընկերացող բարոյական ու հոգևոր կրթութեան համար, այս դրքին՝ որ գրեթէ ամէն քաղաքակիրթ լեզուի մէջ կրնայ գիրքը անուանուիլ, ապահով ըլլալով թէ ամէն մարդ պիտի հասկնայ թէ ի՛նչ կ’ուզուի ըսել։

“Աստուածաշունչի բարոյական ազդեցութիւնը, թէպէտ անշուշտ անհունօրէն ամէնէն կարևորն է, բայց միակ զօրութիւնը չէ։ Ամէն զատ կայ նաև անդուլ ազդեցութիւնը զոր ի գործ կը դնէ լաւ ճաշակի, լաւ գրականութեան, համեմատութեան պարտադատչաճ զգացման, պարզ ու անկեղծ գրութեան ու մտածման ի նպաստ։

“Փոքրիկ բան չէ այս՝ այնպիսի դարու մը մէջ, երբ հակում կայ կարդալու շատ բաներ որոնք, եթէ իսկապէս ալ ջնասակար չեն բարոյականի տեսակէտով, ջնասակար են՝ ներկայացնելով անկարգ ու անկերպարան խորհուրդներ ու արարքներ փոխանակ այնպիսի լուրջ խորհուրդներու և լուրջ արտայայտութիւններու, զորոնք կը սիրենք տեսնել մեր նկարագրին կազմութեան նպաստող ամէն բանի մէջ։

“Աստուածաշունչը մեզի չսորվեցներ բարոյական և հոգեկան դժուարութիւններէ խոյս տալ, այլ անոնց ճակատիլ և օգտուիլ։ Ահա դաս մը, զոր ղաւակ ունեցող ամէն մարդ պարտական է իր ղաւակներուն աւանդել, եթէ կ’ուզէ զանոնք յարմար ու պատրաստ տեսնել աշխարհի մէջ այրերու և կիներու դեր խաղալու։

“Եթէ ուղիղ կարդանք Աստուածաշունչը, այնպիսի գիրք մը կը կարդանք որ մեզի կը սորվեցնէ երթալ և ՏԷրոջը գործը գործել, ՏԷրոջը գործը գործել աշխարհի մէջ որպէս կը գտնենք զայն, աշխատիլ աշխարհի բարոյական կացութիւնը բարւոքել, հոգ չէ՝ ո՛րչափ ալ քիչ ըլլայ, մեր ապրելուն միջոցով։ Այսպիսի գործ ընել կարող է այն մարդը միայն, որ ոչ տկար է և ոչ վատ, այն մարդը որ բառին կատարեալ նշանակութեամբ քրիստոնեայ է ձամբորդութեան գիրքին մէջ նկարագրուած ուղե֊

ցոյցին նման ։ Կ'ուզենք որ Ազատաձայնը աւելի խնամով, աւելի ընդարձակօրէն և աւելի խորապէս ուսումնասիրուի, որպէս զի մեր ժողովուրդը ինչպէս տեսականապէս նոյնպէս գործնականապէս խօսքը կատարող ըլլայ և ոչ թէ միայն լսող ։ Ջերդ. անկեղծօրէն

"ԹՀԻՈՏՈՐ ՐՈԶԷՎԷԼԹ"

ԳՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ
(Ց. Գ. Գ.)

Գննադատութիւնն է բանի մը կամ գործի մը կատարեալ կամ թերի կողմերուն վրայ դատում ընել ու յայտնել ։ Պատկեր մը կը տեսնէք ։ Գեղեցիկ ու բնական մասեր ունի, թերի եւ անբնական մասեր ալ ։ Այս հանգամանքները կը տեսնէք ու կը յայտնէք ։ Շէնք մը կը դիտէք, կը գննէք ։ Անոր մասերէն ոմանք ճարտարապետական արուեստին պահանջումներուն համաձայն են եւ նպատակայարմար, ոմանք ալ անհամաձայն են եւ անյարմար ։ Կը տեսնէք զայս եւ կը յայտնէք ։ Նմանապէս, նուագ մը կամ բանախօսութիւն մը կը լսէք, գիրք մը կը կարդաք, մէկուն կեանքը կ'ուսանիք, եւ կարծիք կը յայտնէք թէ անթերի կամ թերի են, նպատակայարմար կամ անյարմար, գեղեցիկ կամ տգեղ են ։ Այս ամէնը քննադատութիւն է ։

Քննադատութիւնը թէ՛ արուեստ է, թէ՛ գիտութիւն ։ Արուեստ է այն ։ Մարդ մը, բանի մը կամ գործի մը կատարելութիւնը հասկնալու համար, պէտք է որ կրթուած ըլլայ ։ Պէտք է որ հրահանգուած եւ ճարտարութիւն ստացած ըլլայ գործին թերի կամ անթերի կողմերը վայելուչ եղանակով իւրայատ բերելու համար բարւոք լեզու գործածելու, լաւ ապացոյց յառաջ բերելու եւ ուրիշ շատ բաներ ընելու ։ Քննադատութիւնը գիտութիւն է ։ Գիտութիւն ըսելով կ'իմանանք ուշադիր զննութեամբ ձեռք բերուած եւ կանոնաւորապէս դասաւորուած ծանօթութիւն ։ Քննադատելու համար տեսակ մը ծանօթութիւն հարկ է ։ Քննադատութեան գիտութիւնը կը կազմուի սոյնպիսի հարցումներու պատասխաններէ ։ Բան մը ինչպէս ըլլալու է որ կատարեալ ըլլայ, գեղեցիկ գաղափարն ինչ է, տրամաբանական ձեռնարկութիւններու ինչ կանոններ կան, կարծիք ինչ կերպով յայտնելու է որ ազդու ըլլայ ։ Արդարեւ գիտութիւնը տեսական եւ արուեստը գործնական կ'ըլլայ ։ Սակայն արուեստ մը կատարելապէս իւրացնելու համար հարկ է անոր գիտութեան հմտանալ ։ Կրնայ մարդ շատ վարժութեամբ նուագածութիւն սորվիլ։ Սակայն առանց երաժշտական գիտութիւն ստանալու չկրնար կատարեալ երաժիշտ ըլլալ ։ Շատ ճարտարապետներ, թէպէտ գպրոցի երես տեսած չեն, կրնան գեղեցիկ տուներ շինել ։ Սակայն կատարեալ ճարտարապետ ըլլալու համար հարկ է ճարտարապետական գիտութեան տեղեակ ըլլալ ։ Քննադատութեան համար ալ այսպէս է ։ Ամէն մարդ քիչ շատ կը քննադատէ տեսած բաները եւ գործերը, եւ ոմանք այս ճիւղին մէջ բաւական յաջողութիւն ցոյց կու տան ։ Սակայն եթէ լաւ քննադատելու համար ուշադրութեան արժանի տիեզերական կանոններ կան, մարդ չէ կարող քննադատել առանց անոնց տեղեկանալու ։ Հարկաւ այս անձուկ սիւնակներուն մէջ կարելի չէ քննադատական արուեստին բոլոր սկզբունքները եւ կանոնները յիշել ։ Միայն քանի մը կէտեր կ'ուզենք ընթերցողներու խորհրդածութեան ներկայացնել ։

Քննադատութեան առաջին պայմաններէն մին է որ դատուած խնդրին վրայ կատարեալ ծանօթութիւն ունենալ ։ Ամէն տեսնող կրնայ կարծիք յայտնել պատկերի մը վրայ, բայց զայն քննադատելու գործը նկարիչի կ'իյնայ ։ Տան մը առաւելութիւնները եւ թերութիւնները անոր խոհարարն անգամ կարող է թուել, բայց տունը քննադատելու գործը ճարտարապետի կը վերաբերի ։ Մարդ իր քննադատած ճիւղին մասնագէտն ըլլալու է ։ Երբ Հընքսլի բնագիտական գիրք մը քննադատէր, ամէն մարդ լուիկ կ'ունկնդրէր ։ Սակայն, երբ իմաստասիրութեան վրայ խօսեցաւ, սխալեցաւ ։ Երբ Տարուին կենսաբանութեան վրայ խօսէր, ամէնէն ազդեցիկ հեղինակութիւնն էր ։ Սակայն չէր կարող ձեռնհասօրէն խօսիլ Շէյքսփիրի կամ գեղեցկագիտութեան վրայ ։ Որովհետեւ գիտուն մը ձեռնհասօրէն կը խօսի Մարթինիքի երկրաչարժին բնապատճառին վրայ, չհետեւիր թէ ձեռնհաս է նաեւ խօսիլ կերակրոյ մը անհամութեան պատճառին վրայ ։ Մարդ հմուտ ըլլալու է այն բանին որուն վրայ կը խօսի ։

Խնդրին վրայ կատարեալ ծանօթութիւն ունենալու է ըսելով բան մը եւս կ'իմացուի ։ այսինքն թէ քննադատը քիչ շատ գաղափար ունենալու է թէ քննադատուած բանին լաւը ի՛նչպէս կ'ըլլայ կամ կը պատրաստուի ։ Գիրք մը լաւ քննադատել կարենալու համար մարդ հարցնելու է թէ եթէ ինք գրէր այս գիրքը, ի՛նչպէս պիտի գրէր, եւ կարենալու է այս հարցման գոհացուցիչ պատասխան մը տալ ։ Այս է պատճառը որ բանաստեղծ մը կարող է բանաստեղծութիւն լաւ քննադատել, բանախօս մը՝ բանախօսութիւն, եւ երաժիշտ մը՝ երաժշտութիւն ։

Քննադատութեան պայմաններէն մին ալ սա է որ գործ մը քննադատելու ժամանակ նպատակ մը ունենայ քննադատը ։ Այդ նպատակն ըլլալու է, նախ, քննադատեալին օգնել ։ Լոկ թերութիւն գտնել եւ դիմացինը նշաւակել ըլլալու չէ, այլ գործին թերի կամ անթերի մասերը տեսնել եւ ցուցնել, միանգամայն անթերի մասերը քաջալերել եւ թերի մասերը բարւոքել ։ Այլով բանիւ, քննադատութեան նպատակն է ուրիշներու ծառայել ։ Գիրք մը կը հրատարակէք եւ այսինչ յայտարարութիւնները կը ներկայացնէք ժողովրդին իբրեւ օգտակար ճշմարտութիւններ ։ Սակայն անոնցմէ ոմանք սխալ եւ վնասակար են ։ Երբ մէկը կը տեսնէ զայս, պարտական է ձեզ ու ժողովուրդը զգուշացնել այս վտանգէն ։ Գիրքին միւս մասերը օգտակար ճշմարտութիւններ կը պարունակեն ։ Բայց ժողովուրդը կարեւորութիւն չընծայեր անոնց ։ Նոյն մարդը անոնց արժէքը հասկնալուն համար պարտի ձեզ քաջալերել եւ ժողովրդին ուշադրութիւնը անոնց վրայ հրաւիրել ։ Այս է քննադատութեան կոչումը եւ նպատակը ։ Ես ձեզի պիտի օգնեմ, դուք ալ ինծի, եւ միաբանութեամբ պիտի քաջալերենք գեղեցիկը, բարին եւ կատարեալը եւ պիտի բարւոքենք տգեղը, չարը եւ անկատարը ։ Ուստի եթէ կը կարծենք թէ, քննադատութիւնն է դատափետել, նշաւակել — այսինքն վէճ, բանակռիւ — չարաչար կը սխալինք ։ Քննադատութիւնը երկու անձի իրարու հետ կշռուիլը չէ ։ Անոր բուն կոչումն է կատարեալին, գեղեցիկին եւ բարիին առաջնորդել ։ Ամէն գրող, ամէն գրագէտ, ամէն քննադատ, ժողովրդին ապաւաւորն է ։ Անոնց օգտին համար խորհելու, անոնց օգտին համար գրելու են անոնք ։ Այս պատճառով քննադատութեան կարեւոր պայմաններէն մին սա է որ վիճակիցները կամ խօսողները իրարու անձնականութիւն յարգելու են ։ Երբ քննադատեալը կը քաջալերէք իր առաքինութեան համար եւ զայն կ'աղատէք իր պակասութենէն, այդ կ'ենթադրէ թէ դուք այն մարդուն բարի կը կամենաք, զայն կը յարգէք ։ Սակայն եթէ քննադատութեան ժամանակ անոր պատուին կը դպչիք, անոր արժանապատուութիւնը չէք յարգեր, այդ կ'ենթադրէ թէ հակառակ ոգի մը կը կրէք ։ Այս պատճառով քննադատութեան մէջ պայման է քաղցր ու քաղաքավար լեզու գործածել ։ Դիմացինդ պատուելու ուրիշ կերպ մ'ալ ջանք ընել է անոր ըսածը ուղիղ հասկնալու եւ ամէնէն նպաստաւոր կերպով մեկնելու ։ Անգամ մը Կլատսթըն եւ Փրոֆ. Հընքսլի լրագրական վէճ մը ունեցան Սուրբ Գրոց կարեւոր հարցի մը վրայ ։ Փրոֆ. Հընքսլի Կլատսթընի խօսքը մեկնելու միջոցին հակառակ իմաստ մը ընծայեց անոր ։ Կլատսթըն սապէս պատասխանեց ։ «Կէս դարէ ի վեր կը վիճիմ ես Խորհրդարանին մէջ եւ սկիզբէն ի վեր ինծի կանոն ըրած եմ հակառակորդիս խօսքը՝ որչափ կարելի է՝ ամէնէն նպաստաւոր կերպով մեկնել ։» Ուղիղ կանոն ։

Քննադատութեան ժամանակ նկատելի ուրիշ բան մը ընթերցողներուն օգուտն է ։ Մէկը գործ մը քննադատելու պահուն հարցընելու է ինքնիրեն ։ «Այս գրութիւնը կարդացողները պիտի մղուի՞ն կատարեալը, բարին եւ գեղեցիկը աւելի սիրել եւ թերութենէն եւ չարութենէն զգուշանալ ։» Քննադատութիւն մը որ մարդոց առջեւ չբարձրացներ ճշմարտութիւնը եւ անձնական արժանիքը, մաքրութիւնը եւ ազնուութիւնը, քննադատութիւն մը որ լոկ կը ծաղրէ եւ կ'անարգէ, սուտ է եւ անարժան ։ Արդարեւ ժամանակ կայ երբ երգիծանքը եւ ծաղրանքը գօրաւոր ապացոյցէ աւելի ազդեցիկ կ'ըլլան ։ Սակայն չկայ երբեք ժամանակ, երբ պատշաճ ըլլայ բիրտ եւ անվայել լեզուի դիմել, կամ անձնականութիւններ անարգել, կամ ժողովրդին բարոյականը վատթարացնող ընթացքի հետեւիլ ։ Ամէն գիրքի եւ լրագրի հրատարակման նպատակը մարդկային ընկերութեան բարելաւումը եւ կատարելագործումն է ։ Երբեք պէտք չէ մոռնալ այս նպատակը ։

Քննադատութեան ժամանակ նկատելի ուրիշ բան մը հաւատարմութիւն է ճշմարտութեան, կատարելութեան, գեղեցկի եւ բարիի գաղափարներուն ։ Քննադատութեան նպատակին հետ անհաչտ եւ անհամաձայն է սուտ խօսիլ բարի նպատակի համար, մարդկային ստորին ու տգեղ հակումները քաջալերել եւ մաքրութեան եւ ճշմարտասիրութեան նման բարձր առաքինութիւններ անպատուող ոճով դրել ։ Քննադատի մը աշխատասիրութիւնը կարդացողը պէտք է այդ պատճառով աւելի իմաստուն, աւելի մաքուր, աւելի ճշմարտասէր եւ աւելի ուղիղ ու հաւատարիմ ըլլայ ։

Հոս մեր միտքը կու գայ սա հարցումը ։ Քննադատութիւնը այս բարձրութեան հասած է Հայ գրականութեան մէջ ։ Եթէ այժմու մեր լրագիրները բաղդատենք 10–15 տարի առաջուան լրագիրներուն հետ, կարելի չէ բաւական յառաջդիմութիւն չտեսնել ։ Սակայն արդիօք այս մասին ալ հարկ եղած յառաջդիմութիւնն ըրած ենք ։ վերջերս Փինկիանցի Տէր Վարդան քահա-

Նայի կողմէ Մանչուճ է էֆէսոսի մէջ հրատարակուած երկու յօդուածները եւ Աբէ-ելեան Մամուլի ու Սուրհանդակի մէջ արուած անոնց պատասխանները կրկին կրկին այս հարցումը թելադրեցին մեր մտքին։ Տէր Հօր նամակները բարձր նիւթի մը վրայ եւ գրաւիչ ոճով գրուած էին։ Բայց ըստ մեզ երկու պակսութիւն ունէին։ Նախ, չկրցանք անոնցմէ հասկնալ թէ Տէր Հայրը ըստ բաւականին տեղեակ է Դրական իմաստասիրութեան եւ մանաւանդ «Մեթոտ» գրքոյկին լաւ եւ յոռի կողմերուն. այսինքն անոր քննադատութեան ապացուցական մասը պակաս էր։ Դրական իմաստասիրութիւնն ալ նպաստեց մարդկային սեռին յառաջդիմութեան։ Սակայն անոր անհետացումով անոր տկարութիւնը հաստատուեցաւ։ Այս մասին գոնէ քիչ մը բան ըսուելու էր այն նամակներուն մէջ։ Երկրորդ, Տէր Հայրը իրեն պէս չհաւատացողներուն, մանաւանդ իր երկրորդ նամակին մէջ, քիչ մը խիստ լեզուով խօսեցաւ։ Մեզի պէս չմտածողներուն, մինչեւ իսկ մեզի դէմ գէշ լեզու գործածողներուն, պարտիմք քաղցրութիւն եւ ներողամտութիւն ցոյց տալ։ Արդարեւ կը խոստովանինք թէ դիւրին է այսպէս ըսել, բայց դժուար գործադրել։ Աբէ-ելեան Մամուլի եւ Սուրհանդակի մէջ այն նամակներուն պատասխանողները տեսած էին Տէր Հօր այս թերութիւնը։ Սակայն, արհամարհանքով եւ թեթեւութեամբ պատասխանելով խնդրին, գործեցին նոյն յանցանքը զոր իրենք կը պախարակեն։

Արդ, չվայելէր արդեօք որ լրագրական քննադատութիւններու պահուն չանանք քննադատական արուեստին կանոններուն համաձայն քննադատել ազնիւ զգացումներով եւ յարգանքի ու մեծարանքի ոգիով։

ԱՌՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

(Նոյ. 3—9)

Աստուծոյ ուխտը Դէպ հԷ

Բ. Սաղ. ԺԵ. 1–5, մանաւանդ համար 2։ Աստուած մեր սրտին մէջ պիտի բնակի, անոր համար կ'ուզէ ուխտ մանել մեր սրտին հետ։ Եւ որովհետեւ ինքն է ճշմարտութիւն, կ'ուզէ որ մեր սրտին մէջ ճշմարտութիւն ըլլայ։ Ով Աստուած, ես կը փափաքիմ բնակիլ քու տաճարիդ մէջ, իմ սիրտս քեզի տաճար ըրէ։

Գ. Ես. Լ.Գ. 15–22։ Մարդոց բերաններէն ո՛րչափ շատ սուտեր կը լսուին։ Ով Տէր, այսօր ինծի քաջութիւն չնորհէ, որպէս զի կարող ըլլամ լեզուովս արտայայտել սրտիս մէջ գտնուած ճշմարտութիւնը։

Դ. Առակ. Դ. 23, 27։ Այս առաւօտ նայէ քու կեանքիդ, եւ անդամներէդ կամ իղձերէդ ինչ որ կը տեսնես թէ նուիրուած չեն, մէկիկ մէկիկ Աստուծոյ ներկայացուր, եւ ուխտդ նորոգէ անոր հետ եւ ընդարձակէ։ Աստուծոյ հետ ըրած մեր ուխտը պէտք է որ մեր մարմնին եւ հոգիին իւրաքանչիւր մասին պատկանի։

Ե. Բ Կոր. Դ. 1–7։ Աստուծոյ գրաւոր խօսքը աւրել, փոփոխել մեղք է։ Ուրեմն ո՛րչափ մեծ մեղք է աւրել Աստուծոյ խօսքը որ պէտք է յայտնի ըլլայ մեր կեանքին մէջ։ Շնորհէ ինծի, ով Տէր, քու խօսքդ հասկցող սիրտ մը եւ զանիկա չաւրող եւ աշխարհի ցուցնող կեանք մը։

Ո–ը. Առակ. ԺԲ. 14–22։ Այս համարներուն մէջ կը նկարագրուին ճշմարտութեան հաւատարիմ ըլլալու ինչ ինչ օրհնութիւններ։ Անոնցմէ մէկ երկուքը քեզի համար ընտրէ, եւ ըստ այնմ աղօթք ըրէ։ Օրինակի համար, լեզուդ ուրիշներու բժշկութիւն կ'ըլլայ։ խաղաղութեան համար խրատ կու տաս։ չարիքներէ վեր կրնաս ապրիլ։

Շբ. Ծայտ. ԻԱ. 8, 22–27։ Ցիչէ թէ ինչ սոսկալի է Աստուծոյ հետ ըրած ուխտիդ մէջ անհաւատարիմ գտնուելուդ հետեւանքը։ Երբեք խորհած ես թէ կրնանք տրժանալ արտարներու վարձքին մինչ կը գործնուինք աշխարհիս մէջ։ Նայէ թէ այսօր կեանքդ մինչեւ ո՛ր աստիճան երկնային կըրնաս ընել։

Կէ. եւ Իդ. 3–8։ Աստուած մեզի հետ եւ մենք Աստուծոյ հետ ուխտ կը մտնենք։ Աստուած այս ուխտին մտնելով մեզի արժանիք կը պարգեւէ։ Արդ, Աստուծոյ հետ ուխտ ընողները թող այսօր նորոգեն իրենց այդ ուխտերը։ Եւ այդ ուխտն ընելու մասին տակաւին անփոյթ գտնուողներ այսօր թող ուխտի մտնեն Աստուծոյ հետ։ Ով Տէր, ես ո՞վ եմ որ ինծի օրհնութիւններ տալու համար խոստմունք եւ ուխտ կ'ընես, եւ ինծմէ ալ խոստմունք կ'ուզես։ Ահա մարմինս եւ սիրտս եւ միտքս քեզի կը յանձնեմ. ընդունէ զիս եւ ինքզինքդ ինծի չնորհէ։

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՍՈՐՎԵՑԱԻ ԻՏԱԼԵՐԷՆ

Սըր Ճէյմս Փէյճրթ, Անգղիացի մեծ բժիշկը, սովոր էր պատմութիւն մը ընել իր ուսանողական կանխադոյն օրերուն վրայ, որ իր ունկնդիրներուն չատ լաւ գաղափար մը տուաւ թէ անիկա ինչո՛ւ յաջողած էր բանի մը մէջ ուր ուրիշներ անյաջող ելած էին։ Ան չատ աղքատ էր իրաւ ուսանող, եւ որոշեց իր ատակը ծախքին բաւեցնել բժշկական թերթերու համար թարգմանութիւններ ընելով։ Ուսմի նստաւ եւ գրեց իրեն ծանօթ խմբագրի մը թէ պատրաստ է թարգմանել ոեւէ օտարազգի բժշկական գործերէ զորոնք ձեռք կրնար անցնել, այսինքն «Գերմաներէն, Գաղղիերէն» — նախ վարանեցաւ բայց յետոյ քաջութեամբ աւելցուց — «եւ Իտալերէն։» Ինք Իտալերէն չէր գիտեր երբեք. բայց հնարեց թէ հաւանօրէն առձեռն պիտի չգտնուէր Իտալերէն գործ մը, եւ թէ կրնար սորվիլ այդ լեզուն իր պարապ ժամերուն մէջ, միւս թարգմանութիւններուն պարապած միջոցին։ Հրատարակիչը չատ սիրով պատասխանեց։ Ան ճիշդ այսպիսի թարգմանչի մը պէտք ունէր։ Դէզ մը գիրքեր եւ տետրակներ ղրկեց, զորոնք փափաքով եւ անձկութեամբ բացաւ Փէյճրթ, եւ ահա անոնց մեծագոյն մասը Իտալերէն էր։ Ահա դժուարութիւն մը արդարեւ։ Բայց դեռահասակ ուսանողը գործի ձեռնարկեց առանց վարանելու։ Նոյն իսկ այդ օր սկսաւ Իտալերէն ուսանիլ, եւ չարունակեց ցերեկ եւ գիշեր մինչեւ որ գիրքերը կարդացուեցան եւ հասկցուեցան եւ աղուոր թարգմանութիւններ եղան անոնց մէջէն։ Ամբագիրը ուրախ եղաւ, եւ այդ ժամանակէն սկսաւ Փէյճրթի բարձրացումը իր պաշտօնին։

Ով որ միշտ աղէկ քայլերով կը սկսի իր գործին, ամէն հարկաւոր աշխատութիւն յանձն առնելով, անկից է որ կը յաջողի։ Փէյճրթ միտք չունէր դեղեւելու, ետ քաշուելու, մինչեւ անգամ անծանօթ լեզուի մը խոչընդոտին առջեւ։ Ինչ որ խոստացած էր ընել՝ սին պարծանք մը չէր, այլ բան մը զոր պիտի կատարէր առանց թերանալու։ Հաստատ որոշման եւ հաւատարիմ աշխատութեան սոյն ոգին ոգեւորեց անոր ամբողջ ընթացքը եւ չինեց անոր մեծութիւնը։ Իտալերէնէ թարգմանութեան այս փոքրիկ միջադէպը եղաւ միայն տիպար մը անոր ամբողջ կեանքի գործին։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՀԻԻԱՆԴԱՆՈՑ ՄԸ

(Սէպ–Բեյրըթ)

Անխուսափելի էր որ Եգիպտոս ինչպէս չատ ուրիշ արուեստներու, նոյնպէս եւ բժշկականութեան արուեստին օրօրանն ըլլար։ Ծովեզիի ժամանակէն չատ առաջ բժշկականութիւնը կ'ուսուցուէր Եգիպտոսի մէջ։ Հինգերորդ Հարստութեան թագաւորներէն մէկուն բժշկապետներէն մէկը, իր այնքան հին որքան Մեծ Բուրգը, Սաքքարայի մէջ թաղուած է, եւ տարակոյս չկայ թէ բուժողութեան արուեստը, աստեղագիտութեան, չափագիտութեան եւ օրէնսգիտութեան հետ կ'ուսուցուէր Մեմփիսի, Հելիոպոլիսի եւ Թէբայիդի մէջ։ Եւրոպրսի բժշկական պապիրոսը, աշխարհիս ամենահին գրութիւնը բժշկականութեան վրայ, կը պատկանի Ն. Ք. վեչտասաներորդ դարուն, բայց կը պարունակէ աւելի կանուխ դարերէ հասած չատ բաներ։ Անտարակոյս չիչեալ արուեստը չատ տարբական վիճակի մէջ կը գտնուէր. այսուամենայնիւ անիկա սկսած էր, եւ Հերոդոտոս, երբ այցելեց Եգիպտոսը, գտաւ թէ բժիշկներ արդէն մասնագէտներ եղած էին իրենց արուեստին այլեւայլ ճիւղերուն մէջ։ Աղեքսանդրիոյ մէջ էր որ Գաղէն բժշկականութիւն սորվեցաւ Հռոմ երթալէ առաջ։ Աղեքսանդրիոյ դպրոցին չատ բան կը պարտէր Արեւելք, եւ մասամբ անոր ազդեցութիւնովն էր որ Արաբացիք վարժապետներ եղան Միջին Դարերու ժամանակ Միջերկրականի չրջակայ երկիրներուն մէջ։ Այս վարժապետները ժամանակ ժամանակ Եգիպտացի բնիկներ էին միայն, բայց անոնցմէ չատը հոն ուսած էին, եւ ուսմի այն ջահը, որ վառուած էր Բուրգերու դարուն մէջ, տարուեցաւ Սիկիլիա եւ Սալերնօ Գահիրէի, Դամասկոսի, Պաղտատի եւ Քորտովայի Արաբներուն միջոցաւ, եւ ծաւալելով Իտալիոյ մէջ, հասաւ մինչեւ նոյն իսկ Բարբարոս Հիւսիսը։ Կը կարդանք թէ երբ Թիւպինկէնի Համալսարանը հիմնուեցաւ հնգետասաներորդ դարուն, բժշկական Արաբերէն վեց դասագիրք կը գտնուէին երեք Ցունարէնի դէմ, եւ պէտք չէ երբեք մոռնալ թէ Փատուայի բժշկական մեծ դպրոցը ուղղակի ծնունդն էր Սալերնոյի Արաբական եւ Ցունական դպրոցին։

Բարեպաչտ բնիկներուն համար հիւանդանոցներու հիմնումը առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէր աստուածահաճոյ գործերու մէջ։ Համբաւաւոր փոխարքան, Իպն Թուլուն, ինքներորդ դարուն հիւանդանոց մը հաստատեց Ֆոսթաթի, Եգիպտոսի Մահմետական առաջին մայրաքաղաքին, մէջ, զոր հիմա մասամբ կը ներկայացնէ Հին Գահիրէ կոչուած արուարձանը։ Սալատին երկու հիւանդանոցներ հիմնեց, որոնց վրայով քիչ մը կը տեղեկանանք Սպանիական Արաբացի Իպն Եուպէյրէ։ Հռչակաւոր բժիշկներ, որպիսի են Պաղտատցի Ապտ իւլ Լաթիֆ եւ Իպն–Ապի–Օզէյպիա, այն ատեն կ'ուսուցանէին Գահիրէի մէջ, եւ այս ազդեցութիւններուն արդիւնքը կը տեսնուէր «Մարիսթանի» կամ հիւանդանոցին մէջ ի Սուք–էն–Նահաղին, որ քաջածանօթ է այս աւուր զբօսաչրջիկներուն։ Մէմլուք Սուլթան Քալաուն, որ տենդով հիւանդացած կը պահէր մեծ Նուրի հիւանդանոցին մէջ ի Դամասկոս, զոր հիմնած էր Նուր–էտտին Սիւրիոյ թագաւորը, ուխտեց թէ եթէ

հիւանդութենէն բուժուէր, նման հիւանդանոց մը պիտի կառուցանէր Գահիրէի մէջ։ Արդիւնքն եղաւ Մարիսթանը, կամ Մուրիսթանը, ինչպէս հասարակօրէն կ'արտասանուի, իր ախտերու եւ հիւանդութեանց — վէրքերու, տենդերու, հիւծախտներու, դժուարածնութեան, եւն. — ուրոյն սրահներով, իր թոշակաւոր բժիշկներով եւ հիւանդապահներով, իր մատենադարանով, դեղարանով եւ լսարանով։ Անիկա բաց էր բոլորին առջեւ, հարուստներու եւ աղքատներու, եւ, ինչպէս ձրի կը տրուէր եգիպտոսի մէջ դաստիարակութիւնը, բժշկական դարմանն ալ ձրի կը մատակարարուէր հոս։ Մարիսթանը հետզհետէ կորնչուց իր դիրքն իբրեւ ընդհանուր հիւանդանոց, եւ փոխարկուեցաւ յիմարանոցի, եւ իբրեւ այսպէս գործածուեցաւ եւ հինեւտաներորդ դարուն կէսը։ Անոր հիմնադրին գերեզմանը, շատ մօտիկը, կը պահէ իր համբաւը իբրեւ բուժիչ, եւ հիւանդներ, տղաք եւ կիներ տակաւին կը դպչին Քալամի գեհաններուն, կամ անոր մատուռին սիւները կը լզեն, չուտով բուժուելու վստահ եւ աներկեւան յուսով։

Գահիրէի մէջ կը գտնուի ուրիշ հիւանդանոց մը, Գասր էլ Ա.յնի։ Շինուեցաւ 1467ին Նեղոսի եզերքը։ Անոր երկուքուկէս դարու պատմութիւնը ծանօթ չէ։ Ուրիշ հիւանդանոցներ դարուն եղաւ ամարանոց Եգիպտոսի Թուրք փաշաներուն եւ հիւրընկալութեան վայր բարձրաստիճան պաշտօնատարներու։

«1802ին Տէժընէթ կը նկարագրէ հիւանդանոցը իբրեւ ընդարձակ եւ աղուոր չէնք մը, շատ լաւ դիրքով, բարձր եւ գրեթէ առանձին, որ կ'երկննար Նեղոսն ի վեր, ջրուղիէն իբր երկու հարիւր քայլ դէպ հիւսիս։ Կ'ըսէ թէ չկային մօտերը փլատակ կամ փոչիի դէզեր եւ չրջապատուած էր սիրուն ծառաստաններով, եւ էր հիւսիսային հովին դէմ։ Հոս էր որ Լարէյ ուսումնասիրեց հռամաճարակ տենդ մը, որ իր նախճիրները գործեց 1800 Ապրիլին, Գահիրէի պաշարման միջոցին, բաց ի աչացաւէ, կարիճի խայթուածէ եւ շատ մը ուրիշ ախտերէ։»

Գասր էլ Ա.յնիի իբրեւ հիւանդանոց եւ բժշկական դպրոց վերականգնումը եղաւ ուրիշ Գազղիացիի մը գործը։ Քլոթ Պէյ եգիպտոս եկաւ 1825ին, իբրեւ գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Փաշային նոր զօրաբանակին։ Անոր եռեւէն եկան աւելի քան հարիւր յիսուն Գազղիացի եւ Իտալացի վիրաբոյժներ եւ դեղադործներ, եւ անիկա չուտ մը հիմնեց բժշկական դպրոց մը եւ զինուորական հիւանդանոց մը, կապակցեալ Հապէչաստանի մերձակայ բանակին հետ Գահիրէի հիւսիսակողմը։ Հիւանդանոցի կարգադրութիւններուն մէջ անյաջողութիւններ տեղի ունեցան, վասն զի վատառողջ գերեզմանատուն մը կար մօտիկը, եւ «հիւանդները անքուն կը մնային գետնէն հանուած դիակներուն վրայ բորենիներուն ըրած կռիւներէն։» Այսու ամենայնիւ Քլոթ Պէյ եւ անոր կարող օգնականները, որոնց մէջ կը գտնուէին Փրունէ եւ Փէրոն, յարատեւեցին եւ վայելեցին «փաթթոցաւոր եւ լայն զգեստներ հագած տաներկու ընտիր եգիպտացի ուսանողներ փարիզ տանելու յաջողութիւնը» 1832ին, ուր անոնք քննուեցան բժշկական կաճառին պետերէն բժիշկի աստիճանն ընդունելու համար։ Այս յաջող բժշկական դպրոցը 1837ին Գասր էլ Ա.յնի փոխադրուեցաւ, ուր կը գտնուի տակաւին։ Այն ժամանակ վարժուներէն սրահ կը գտնուէր հոն, ամէն մէկը քառասուն անկողինով, իր բնալոյծարանով, դեղարանով, թանգարանով, բաղանիքներով եւ ուրիշ հարկաւոր բաներով։

«Այս ժամանակ բժշկական ուսման ընթացքը հինգ տարի էր։ Աշակերտները, որոնք 20–25 տարեկան էին, 100 ական հոգիէ բաղկացած երեք խումբեր կը կազմէին, զինուորական համազգեստ կը հագնէին եւ կառավարութիւնը կու տար անոնց ուտեստի, զգեստի եւ բնակարանի ծախքերը։ Կ'ընդունէին նաեւ ստակ, ամիսը 40 դահեկանէ սկսեալ։ Փրոֆէսորներուն, որոնք ամէնն ալ Եւրոպացի էին, ընիկ օգնականներ տրուած էին։ Անոնց մէջ կը գտնուէին Ֆիկարի, որ կը սորվեցնէր բուսաբանութիւն եւ դեղաբանութիւն, Փրունէ, որ կը սորվեցնէր աչացաւաբանութիւն, եւ Կայէթանի, քաջածանօթ վիրաբոյժը։ Ահագին էին այն նախնական նախապաշարումներէն մէկ քանին, որոնք պէտք էր յաղթուէին համոզելու համար երկրին ժողովուրդը մեռեալ մարմիններուն յօշոտելու մասին։ Եւ անդամահատութեան սրահը պէտք էր այնպիսի պահակներով չրջապատել, որոնք անտեղեակ պահուած ըլլային ներսը տեղի ունեցածներուն։»

Քլոթ Պէյ ոչ նուազ քան չորս հարիւր եւրոպացի եւ բնիկ բժիշկներ քաջալերեց իրենց արուեստը գործադրել եգիպտոսի մէջ, որոնց դեղ կը տրուէր Գասր էլ Ա.յնիէ։ Քլոթ Պէյի ձեռքով ծաղկախտի պատուաստին ներմուծումը մեռնողներուն թիւը պակսեցուց, մանաւորապէս մանուկներու մէջ։ Այս գործին համար երկու հազար հինգ հարիւր սափրիչներ կրթեց։ Սուտանէ վաճառանոց եկող բոլոր զերիները անմիջապէս կը պատուաստէր, եւ ամէն տարի 1,500 մանուկներ կը պաշտպանուէին ծաղկախտին դէմ։ Ինչպէս կ'ըսէ Տր. Սանտուիթ, հանրային գաղափարին, այլեւայլ կողմէ եղած ընդդիմութիւններուն եւ նորասիրութեան դէմ մղուած հակառակութիւններուն ի տես զարմանալի է թէ ի՛նչպէս յաջողեցաւ Քլոթ Պէյ ի գործ դնել այս բանը։»

Քլոթ Պէյ վերագարձաւ իր նախկին դըպրոցը նորէն բանալու համար 1836ին, եւ երկու տարի հակեց իր հիմնած յիշեալ Հաստատութեան վրայ։ Անոր վերջին անգամ ետ քաշուելէն ետքը դպրոցը ինկաւ, եւ բարեկարգութիւնը նորէն չհաստատուեցաւ մինչեւ որ 1884ին Տր. Սանտուիթ չտանձնեց Եգիպտոսի Առողջապահական նոր ճիւղին վերահսկողութիւնը։

Երբ Մր. Միլթըն իբրեւ բժիշկ–վերահսուչ իր բնակութիւնը Գասր էլ Ա.յնիի մէջ հաստատեց, դպրոցը նոր կերպարանք մը առաւ։ Բայց յաղթութիւնը չչահուեցաւ առանց ամէնօրեայ տագնապներու, եւ դրամի նուազութիւնը ի սկզբան ի դերեւ հանեց բարեկարգիչներուն ջանքերը։ Քայլ առ քայլ հիւանդանոցին սրահները օգտաւորուեցան։

Շնորհիւ Հանրային Կրթութեան լուսամիտ երկրորդ քարտուղար Եաղուպ Արթին փաշայի, դպրոցը նորէն ուշադրութեան առնուեցաւ եւ գաստիարակութեան ոճը վերսին բարեփոխուեցաւ ողջ հիմերու վրայ։ Մանրէաբանական, պատմաբանական եւ բնախօսական աշխատանոցներ սկսան կառուցուիլ, որոնց մէջ նախնական քննութիւն կը կատարուէր առանդով, եւ 1897ին հիւանդանոցը եւ դպրոցը դրուեցան Տր. Քիթինճի միակ հսկողութեան ներքեւ, որուն կ'ընկերանային Անգղիացի հինգ նոր վիրաբոյժներ եւ բժիշկներ։ Արդիւնքը յոյժ գոհացուցիչ եղած է։ Բնալուծարանները եւ թանգարանները ընդարձակուած են եւ զարգացուցուած, էլեկտրական լոյս կը գործածուի, ուսանողներու ակումբի սենեակ մը բացուած է, եւ հիմա դասախօսութիւնները Անգղիերէն կը տրուին ստուարաթիւ ուսանողներու, որոնց մէջ կը տեսնուի զնչանաւոր յառաջդիմութիւն իմացականութեան, առողջ վարմունքի եւ ընկերական բարեմասնութեան մէջ։» Քլոթ Պէյի բարի ձեռնարկը մեծ արդիւնք բերած է, եւ Գասր էլ Ա.յնի հին ապարանքը, հիւրանոցը, բանտը, զինուորանոցը եւ զինուորական դպրոցը եղած է բժշկական հաստատութիւն մը, որուն համար ոեւէ երկիր կրնար պարծիլ։

ՀԱՋ

Հաղը ինքնին դարմանուելու ախտ մը չէ, այլ մանաւանդ ախտանիշ մըն է, որուն պատճառը կրնայ չնչին կամ կարեւոր բան մը ըլլալ, եւ զոր փնտռելու է եթէ կ'ուզուի դարմանել զանիկա։ Հազին սկզբնաւորութիւնը այնպէս մթին եւ անորոշ կրնայ ըլլալ որ երբեմն գրեթէ կասկած չյարուցանէ։ Օրինակի համար. ականջին խողովակին մէջ լեցուած ականջաղտը կրնայ անոր պատճառ ըլլալ։ Այս պարագային մէջ գրգռման ախտանիշը այնպիսի է որ կը կարծուի թէ մազ մը կամ ուրիշ արտաքին առարկայ մը կայ կոկորդին մէջ։ Ոեւէ արտաքին մարմին որ կը գտնուի կոկորդին մէջ, թէպէտ անոր ներկայութեանը կասկած չկենայ, կըրնայ յամառ եւ տաղտկալի հազի մը պատճառ ըլլալ։ Տարիքոտ անձ մը սաստիկ հազալու ատեն յանկարծ իմացաւ թէ իր կոկորդէն քար մը թռաւ որուն վրայով տեղեկութիւն չունէր։ Իր կոկորդի նչիկներէն մէկուն մէջ մտած էր քարը։ Հազը զոր առաջ ինք եւ իր ընտանիքը կը կարծէին թէ թոքային ախտի մը հետեւանքն է, անմիջապէս եւ բոլորովին անհետացաւ։

Եւ սակայն հազը յաճախ իր յատուկ նչանները կ'ունենայ։ Զոր օրինակ, կապուտ հազը եւ դժուարաչնչութեան հազը եւ ուրիշ հազեր գրեթէ միշտ կը ճանչցուին թէ ինչի՛ արդիւնք են։ Թոքատապի նեղիչ եւ զսպուած հազը, եւ հիւծախտի խորունկ հազը սովորաբար ուրիշ պատճառներու չեն վերագրուիր։ Մաղասի ներկայութիւնը զոր հիւանդը դուրս կ'արձակէ, եւ որմէ սովորաբար հազը պինդ կամ կակուղ կը կոչուի, կարեւորութիւն ունի որոշելու համար անոր պատճառը եւ դարմանները։ Շատ անգամ շատ մեծ յառաջ կու գայ հազի համար պատրաստուած բաղադրութիւններէ եւ դեղերէ որոնց պարունակութիւնը չինողներուն միայն ծանօթ է։ Յաճախ աղէկ է չարգելել հազը զօրաւոր հանդարտիչներու կիրառումով։ Փափուկ թոքային հիւսկէնները մեծապէս դոյացութիւններէ կամ բորբոքումէ յառաջ եկող հետեւանքներէ պահպանելու համար Բնութեան կիրարկած մեթոտներուն կրնան միջամտել զգոյշ եւ փորձ ձեռքեր միայն։ Դիւցերային հազերուն պատճառը յաճախ երկնցած լեզուակը կամ կոկորդային ընդարձակուած նչիկներն են։ Ոեւէ պատճառով բերնէ չնչող մանուկներ յաճախ չոր հազ կ'ունենան գիւցերները առանց տենդի։ Կոկորդը պատող լորձնաթաղանթին ընդհանուր գրգռումէն կամ չորութենէն յառաջ եկած հազը յաճախ կրնայ բուժուիլ չաքարեղէն մը առնելով բերնին մէջ որպէս զի հալի կամաց կամաց։ Այս կերպով թուք յառաջ կու գայ եւ բերնին չորութիւնը կ'անցնի։ Զայնը գործա-

ծելէն յառաջ եկող հազը, մանաւանդ երբ իր հետ կ'ընկերանայ ձայնի խռպոտութիւն, բացարձակ հանգիստ կը պահանջէ։ Շատերու պէտք է տրվեցնել որ պատչաճ կերպով հազան։ Սաստիկ եւ կամաւոր հազալու ջանքեր ընել իմաստութիւն չէ. բայց երբ հազալու միտումը այլեւս անկարելի կ'ըլլայ զսպել, չունչը լեցուն եւ խորունկ կերպով ներս քաշելու է, եւ հաւաքուած մաղասը վտարելու է մէկ անգամ հազալով։ Փակած մաղասը վտարելու համար կրկին եւ կրկին հազալ որոշակի ընդհակառակ է։ Տաք ջուր պարունակող ամանէ մը եղած չոգին ներս քաշելը կրնայ օգտակար ըլլալ բորբոքած լորձնաթաղանթին համար։

ԼԱՒ ԳԻՆԻՆ ԽՆՁՈՅԻՆ ՎԵՐՋԸ

(Ց. Մ., Կ. պոլիս)

«Ու անոր կ'ըսէ, Ամէն մարդ աղէկ գինին առաջ կը մատուցանէ, ու երբոր խմած կ'ըլլան, անտանելը ստորնագոյնը, բայց դուն աղէկ գինին մինչեւ հիմա պահեցիր։» Յովհ. Բ. 10։

Այս բառերը կարծես թէ գործելու, Աստուածային եւ մարդկային, եղանակին հակապատկերները ունին իրենց մէջ։ Մարդ կ'ըսէ, Ես կ'ընտրեմ լաւն նախ եւ, եթէ հարկ է, թող յետոյ գայ վատթարը։ Լաւն այնչափ անստուգութեան մէջ թաղուած է որ ի՛նչ բարիք որ կարող ենք կորզել՝ անմիջապէս կորզելու ենք իրրեւ աւենալաւն։ Ահա այս է մարդկային մտածումը, ապա եւ գործելու մեթոդը։ Աստուած կ'ըսէ, Ոչ. աշխարհ հարկ է թէ լաւէն սկսելով լաւագունին երթայ, հարկ է սպասել լաւագունին, հարկ է ժամանակ տալ լաւագունին պատրաստուելուն։ Լաւագոյնը ոչ թէ նախ, այլ վերջը պէտք է գայ։ Այս մեթոտի տարբերութիւն մ'է, զոր մարդ կը զգայ՝ Քրիստոսի կրօնին սահմանին մէջ մտնելուն պէս։ Քրիստոնէութեան էութենէն է հաւատալ թէ աշխարհ լաւագունին կը դիմէ։ Քրիստոսի ընծայած հոգեւոր հաւաստիք յայսմ եւս կու տան դիւր եւ ախոժանք՝ ներչնչելով յոյսն լաւագոյն իրաց եւ կենաց։ Երբ հաւատացեալ ծերունին իւր կենաց անցեալին վրայ կը նայի, գոհութեամբ կ'ըսէ։ Անցեալն լաւ էր, բայց այժմեանը լաւագոյն է։ Ով դու Յիսուս, ով դու վարդապետ, արդարեւ լաւ գինին վերջի պահեր ես։

Տեսան մերոյ ցուցած այս ճամբով է որ կարող ենք ըմբռնել կեանքը իրրեւ զարգացման աճեցուն ընթացք մը։ Մարդկային կեանքը այս կեանքի հանապազօրեայ անցքերուն միջոցով կը զարգանայ եւ կը բարւոքի։ Որչափ այդ անցքերը ճոխանան եւ բազմապատկին, նոյնչափ առատ սնունդ կը մատակարարեն, եւ կու տան աճումի հոգեկան կենաց եւ կ'ընծեն զմարդ կատարեալ։ Կենաց կանուխ վիճակին չուրջ կը գտնուին պարզ եւ կենաց նախնական պայմանները միայն։ Նկարագիրն որ ատոնցմով կը մնանի՝ չէ կարող տիրանալ այն զօրութեան, որ կատարեալ կը կացուցանէ զմարդ։ Երիտասարդութիւնը ունի իւր գեղեցիկ եւ փառաւոր բաները։ Ունի թարմութիւն, առուգութիւն, առողջութեան գիտակցութիւն, կայտառ զօրութեանց ազդումները։ Ատոնք արդարեւ գեղեցիկ եւ փառաւոր բաներ են, բայց չեն աւելի քան ինչ որ լոկ կենդանիք ունին հաւասարապէս։ Երիտասարդը կը վայելէ բարեկամաց սէրն եւ համակրանք, ոչ թէ իբրեւ արդէն կատարելութեան հասած, այլ իբրեւ մէկը որ նոր կը կանգնի խոստմնալից կեանքի մը ասպարէզին սեմին վրայ։ Անոր անձը բնականապէս անաղարտ կը ներկայանայ յաչս բարեկամաց, ըստ որում անոր զօրութեան սահմանափակ չափը չէ լիովին ի յայտ եկած։ Թէպէտ ընդարձակ աշխարհի վրայ անոր գիտութեան հայեացքը հարեւանցի է, որովհետեւ չունի գիտութեան մանրամասնութեան դժուարութեանց գիտակցութիւնը, է եռանդոտ եւ կ'երեւի փայլուն։ Բնութեան գեղեցկութեանց նորոգ ծանօթութիւնը միայն ունենալով է խանդավառ, չըլլալով տակաւին կարող թափանցել անոր ազդած թշուառութիւններուն։ Այսպիսի պարագաներու մէջ բնական է որ ապագան աւելի փայլուն երեւայ քան զոր է իրապէս։ Արդ զարմանք չէ որ մարդիկ այսպիսի հայեացքով նկատելով երիտասարդ հասակը՝ ըսեն անոր նկատմամբ. «Այո, գոյութեան փառքը այդ հասակն է, ինչ որ վերջը կու գայ է անկումն եւ խաւարումն։» Ստուգիւ մարդոց գաղափարը եւ տեսութիւնը ընդհանրապէս այս է կենաց վրայ։ Մարդիկ լաւ գինին մատուցանելու պատչաճ ժամանակը ընթրիքին սկիզբը կը նկատեն։ Ո՞չ ապաքէն մարդոց ընդհանրապէս գանգատն է, երբ կը սկսին ծերանալ, թէ ժամանակը եկած է ճաշակելու գինւոյն ստորնագոյնը։

Ատոնք հարեւանցի տեսութիւններ են։ Երիտասարդ հասակի հրճուանաց եւ փառաց մէն մին զոր նկարագրեցինք՝ են նախնական եւ անկատար, եւ յայսմ իսկ կը կայանայ անոնցմէ չատերուն արժանիքը, ըստ որում թէպէտ անկատար բայց թելադրիչ են կատարեալին, զոր եւ մատնանիշ կ'ընեն, բայց առ առաւելն ապագայ մ'է միայն։ Եթէ արդարեւ մարդկային կեանքը կ'երթայ յառաջ եւ աչխարհ հետզհետէ իւր ճոխութիւնները կը բերէ իւյայտ, պատճառն այն է որ փորձառութեան մատակարարած նիւթերն հետզհետէ աւելի առատութեամբ կը պատեն զմարդ, եւ մարդկային բնութիւնը անոնցմով պարարտացած՝ եղած է կատարեալ։ Այլով բանիւ, մարդ կեանքի մարզանաց ընթացքէն անցնելո՛վ միայն կը հասուննայ եւ կ'ըլլայ կատարեալ։ Յայնժամ փոխանակ կենդանական ոգեւորութեան՝ կը տիրանայ բանական հրճուանաց։ Փոխանակ տհաս կարողութեանց մատուցած կասկածելի ծանօթութեանց, կ'ունենայ գերազանց գոհացումն փորձուած կարողութեան կիրառմամբ հաւաստեաւ ճանաչուած ծանօթութեանց։ Փոխանակ լոկ ընկերային բնազդմանց ընծայած գոհացման, կ'ունենայ ճաշակն եւ գոհացումը փորձուած եւ վստահելի բարեկամութեան։ Փոխանակ ընդարձակ աշխարհի վրայ գիտութեան տարտամ հայեացքի, կ'ունենայ հաճոյարաչխ մտերմութիւն գիտութեան սա կամ նա լաւ հետազօտեալ սահմանին ճոխութեանց։ Եւ Բնութիւնը, ոչ եւս է լոկ գեղեցիկ, այլ կը խօսի ձայնով մը, որու կ'ունկնդրէ մարդու հոգին։ Միանգամայն կարծես Բնութիւն համայն կը նայի մարդուն երեսն ի վեր համակրանաց եւ մտերմութեան ակնարկով, իբրեւ իւր հարազատ որդւոյն, զոր կը ճանչնայ եւ սորված է պահպանել, յանդիմանել, սփոփել եւ ընդ միշտ հրահանգել։ Արդ, ըսէք, ընթրիքին վերջին գաւաթը մտացի, տարիներու փորձով դաստիարակուած ծերունւո՞յն թէ անփորձ սակայն խոստմնալից երիտասարդին իրաւունքն է։

Այս եղանակաւ է որ աչխարհ հետզհետէ ճոխագոյն կ'ըլլայ փորձով եւ տարիքով զարգացող մարդուն։ Մարդկային կեանքը այսպէս գեղեցկագոյն եւ փառալից կ'ըլլայ ոչ թէ կանխագոյն տարիները, այլ մանաւանդ հասուն եւ վերջնագոյն տարիները։

Եթէ նկատողութեան առնենք Աստուծոյ եւ կրօնից խորհուրդը, այս բաները առաւել եւս ճշմարիտ պէտք է նկատենք։ Կան որ յաճախ կը խօսին տղու մը կրօնքին գեղեցկութեան եւ հրապուրիչ պարզութեան վրայ իբրեւ կրօնից գեղեցկութեան եւ կատարելութեան լաւագոյն ժամանակին վրայ, որմէ վերջ կրօնքն տակաւ կը կորսնցնէ իւր հրապոյրը, մի կը կորսնցնէ իւր պարզութիւնը, եւ հաւատացեալը կը սկսի կորսնցնել իր միամտութիւնը։ Արդարեւ զմայլելի գեղեցկութիւն եւ հրապոյր ունի մանկական բարեպաշտութիւնը, անաղարտ մարդկային կրից ապականիչ ազդեցութենէն եւ տարակոյսներէն։ Տարակոյս չկայ որ տղու մը հոգին իր կարճ փորձառութեամբ իսկ կարող է ճշմարտապէս ճանչնալ Աստուծոյ սէրը աներկբայ հաւատքով։ Բայց չէ կարելի փորձառու Քրիստոնէի մը առ Աստուած լուրջ, բանաւոր եւ գիտակ ու յօժար սէրէն գերազաս համարիլ զայն։ Փորձառու Քրիստոնեան աւելի բան գիտէ Աստուծոյ սիրելի ստորոգելոց վրայ։ Նոյն համեմատութեամբ պէտք է անոր սէրը ըլլայ աւելի խոր եւ բանաւոր։ Փորձառու եւ խոնարհ Քրիստոնէի մը վրայ աւելի փայլուն եւ գեղեցիկ կ'երեւի մանկան պարզութեան աներկբայ վստահութիւնը Աստուծոյ սիրոյն։ Այս վիճակը, առ որ կը հրաւիրէ մեզ Տէրը իրրեւ պայման երկնից թագաւորութեան պատրաստութեան, է փորձառու, խոնարհ Քրիստոնէին վիճակը որ աւելի հրապուրիչ է, քանի է փորձուած։ Այսպէս կը պատրաստուի մարդ աւելի մտերմանալ Աստուծոյ եւ կ'ըլլայ աւելի ընդունակ Աստուածային գործոց եւ ուրախութեան, ապա եւ աւելի պատչաճ ճաշակելու ընթրիքի վերջին օրհնեալ գաւաթը, զոր պիտի մատուցանէ մեր Տէրը ընտրեալներուն։

Քրիստոնէական կեանքը, իւր որեւիցէ վիճակին մէջ ո՛րչափ ալ գեղեցիկ ըլլայ, եթէ կայուն է, չունի իւր մէջ երաչխաւորութիւն առողջ անաղարտ կենաց չարունակութեան։ Հոգեւոր առողջ կեանքը, ինչպէս ամէն առողջ կեանք, պէտք է զօրութենէ ի զօրութիւն անցնի։ Յառաջադէմ կեանքն է հարազատ եւ առողջ կեանք։ Մեզ համար կարեւորն այն է թէ մեր Քրիստոնէական կեանքը յառաջադէմ է, կը տանի՞ մեզ ի հոգեւոր զօրութենէ ի զօրութիւն։ Եթէ չենք այսօր աւելի բարեպաշտ, աւելի խելամուտ Աստուածային ճշմարտութեանց եւ սիրոյ, եթէ չենք աւելի սերտ մտերմութեան մէջ Աստուծոյ եւ մեր Փրկչին հետ, զուրկ ենք առողջ եւ հարազատ հոգեկան կեանքէ։ Այս ճշմարիտ է եկեղեցւոյ՝ ինչպէս եւ անհատի համար։

Ճշմարիտ է թէ մարդ սկսաւ եղեմական կենօք եւ յետոյ ինկաւ։ Բայց խնդիր է թէ արդեօք մարդս ատի կենաց փորձառութիւններով հասունցած իւր կատարելութեան վիճակին մէջ նուաճ եւ ստորնագոյն դաստիարակութիւն ստացած կ'ըլլայ քան զոր պիտի ստանար եղեմական անմեղութեան վիճակին մէջ։ Նկարագիր մը, որ հակառակ ամէն արգելքներու, կ'երթայ դէպ յառաջ, դէպ ի մտերմութիւն Աստուածային կենաց հետ, կարելի՞ է նկատել ստորնագոյն, նուազ պատրաստ եւ պատչաճ երկնից թագաւորութեան, նուազ պիտանի իւր որդեգրութեան անգին արժանեաց եւ Աստուածային սիրոյ ճոխութեան, նուազ սերտ մտերմութեան մէջ

ընդ Արարչին քան զոր էր եւ պիտի ըլլար եղեմականը։

Աստուած մեր մէջ գործ մը ունի կատարելու, դաստիարակել մեզ ի գիտութիւն Աստուածային ճշմարտութեանց, յօրինել մեր մէջ նկարագիր մը Աստուածային որդեգիրներու արժանի։ Ա՛յս՝ ժամանակի եւ կրթութեան կարօտ է։ Աստուած անտարակոյս պիտի չնորհէր մեզ անյապաղ այսօր իսկ օրեւիցէ օրհնութիւն, եթէ կարելի ըլլար, առանց վաղուան ձգելու։ Բայց պէտք է գիտնալ որ օրեւիցէ օրհնութիւն անօգուտ է, եթէ սիրտն եւ ձեռքն պատրաստ չեն ըմբռնել եւ պահել զայն։ Պատրաստի նկարագիր չէ կարելի բաչխել։ Եթէ մարդ ընթրիքին մատուցած առաջին գինիոյն գոհանայ եւ չխնդրէ լաւագոյնը, յարմարութիւն եւ իրաւունք չունի երկնից ընտրեալներուն համար պահուած գինիէն ճաշակել ակնկալելու։

ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆԴԷՊ ՈՉ-ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ (*)

1.

Նախ երկու խօսք։ Գրութեանս բոլոր ընթացքին մէջ «ոչ-Աւետարանական» անունը պիտի գործածենք մեր երկրի այն Քրիստոնեայ ժողովուրդներուն համար որք «Բողոքական» չեն, ինչպէս, Հայ Լուսաւորչական, Հայ Հռոմէական, Յոյն Օրթոտոքս, Սիւրեանի, եւն.։ Բայց պիտի չգործածենք վերջապէսական նշանակութեամբ, իբրեւ թէ «ոչ-Աւետարանական» ըսելով ուզենք հասկցնել որ այս ժողովուրդները Աւետարան չունին։ Մենք կը գործածենք այս անուն՝ յաբանոռական նշանակութեամբ, որոշելու համար զանոնք «Աւետարանական» ժողովուրդներէն։

Դարձեալ, այս գրութիւնը պատրաստելու առեն մեր մտքին առջեւ ունեցած ենք, գլխաւորաբար, Հայ Աւետարանական եւ Հայ Լուսաւորչական ժողովուրդները, եւ ուսումնասիրած ենք ասոնցմէ առաջնոյն՝ երկրորդին ունեցած պարտականութիւնը։ Ցայտնի է թէ մեր երկրի տարբեր ազգայնութենէ եղող Աւետ. ժողովուրդներն իրարմէ չեն տարբերիր վարդապետութեամբ եւ դաւանութեամբ։ Ապա ուրեմն Հայ Աւետ. ժողովուրդը կ'առնենք իբրեւ ներկայացուցիչ միւս Աւետ. ժողովուրդներուն, եւ կը կարծենք որ կրնանք Հայ Լուս. ժողովուրդն եւս առնել իբրեւ ներկայացուցիչ միւս ոչ-Աւետ. ժողովուրդներուն, քանի որ այս զանազան ժողովուրդներուն մէջտեղ ըստ դաւանութեան էական տարբերութիւններ չկան։ Ասոնք կրօնական վիճակով եւ նկարագրով գրեթէ յարեւնման են իրարու։ Հետեւապէս ինչ որ Հայ Աւետ. ժողովուրդը պարտական է Հայ Լուսաւորչական ժողովուրդին, նոյնը կը պարտին ուրիշ Աւետ. ժողովուրդներ իրենց ոչ-Աւետ. ազգայիններուն։ Եւ պիտի տեսնենք որ այս վերջինք ամէնն ալ նոյն հոգեւոր կարօտութիւնն ունին։

Արդ, ի՞նչ է ներ պարտականութիւնը հանդէպ ոչ-Աւետ. ժողովուրդներուն։ Դեռ միայն քանի մը տարի առաջ բազում Աւետարանականներ պիտի ըսէին թէ մեր եկեղեցիներուն պարտքն է մերձենալ եւ միանալ անոնց։ Հիմա իսկ այսպէս կը խորհին ոմանք։ Ըսողներ կան թէ Աւետ. գործին արդիւնքը լաւագոյն պիտի ըլլար, երբ զատ եկեղեցի չկազմուէր։ Լոկ ենթադրութիւն մ'է այս, եւ ըստ մեր գաղափարին Լուս. եկեղեցւոյն հետ կազմային միութիւն մը յառաջ բերելու համար մերձեցում ոչ փափաքելի է եւ ոչ օգտակար։ Եւ կարելի՞ է։ Ատեն մը փափաք եւ յոյս յայտնուեցաւ այս բանի համար։ Իսկ մենք միշտ թերահաւատ եղած ենք այս մասին։ Երբեմն կ'երեւէր թէ կար փոխադարձ սէր եւ համակրութիւն, եւ կրօնական խտիրները անտես կ'առնուէին։ Բայց հիմա՞։ Հիմա փոխուած են զգացումները, եւ փոփոխութիւնը երկուստեք զօրանալու վրայ է։ Իրաց այս կացութեան մենք ալ պատասխանատու ենք չափով մը, զի եկեղեցական կարելի եւ կարեւոր միութիւնը չճանչցանք՝ առ այն գործելու համար։ Ոչ-Աւետարանականներուն ներկայ դիրքը մասամբ արդիւնքն է հակազդեցութեան այն ջերմ փափաքներուն եւ ջանքերուն, զորս մեզմէ շատեր ատեններ եւ ի գործ ատեններ կազմային միութիւն մը յառաջ բերելու համար երկու տարբեր եկեղեցիներէն։ Եթէ ասկէ առաջ Քրիստոնէական ճշմարիտ միութիւնը ճանչնալով զայն իրականացնելու աչխատած ըլլայինք, այսօր Աւետ. եւ ոչ-Աւետ. ժողովուրդները, իրենց յատուկ կազմակերպութիւնները պահելով հանդերձ, զիրար եւ ընդհանուր եկեղեցւոյ կոչումն աւելի չիտակ պիտի հասկնային։

Բայց ինչ է այն կոչել եւ կոչում Քրիստոնեական հոմանիշը, զոր իբրեւ նշանակէտ ունենալու ենք, երբ կ'ուզենք մօտենալ մեր ոչ-Աւետ. եղբայրներուն։

Կրօնական ձեւեր եւ կամ դրութիւններ էական չեն Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ գոյութեան, եւ ուստի երբէք թոյլ տրուելու չէ որ ասոնք կարեւորութեան առաջին տեղը բռնեն։ Մեր նպատակն ըլլալու չէ կրօնական դրութեան մը ձեւը կամ տարազը չինել եւ պահպանել, այլ գաղափարական եկեղեցւոյն կեանքն իրագործել։ Մենք նախապէս հոգեւոր եւ չէ թէ կրօնական կազմակերպութեան մը հետամուտ ըլլալու ենք։

Թէ ի՛նչպէս նկատելու ենք տարբեր կազմակերպութեան վերաբերեալ եկեղեցիները, այս մասին գեղեցիկ լուսաբանութիւն մը կը գտնենք Մար. Թ. 37–39ի մէջ։ Այս հատուածով ուսուցուած վարդապետութեան հակառակ է ըսել թէ ոչ-Աւետ. ժողովուրդները Քրիստոնեայ չեն։ Աչակերտք կը յանդիմանեն մարդ մը որ էրեւոյ հետ չէր պտտեր (թէպետ Յիսուս Քրիստոսի. «անունով դեւեր կը հանէր»)։ Ահա մարդկային աննեղող հոգին։ Սակայն հակառակ աչակերտներուն գաղափարին՝ Յիսուս համարեց այն մարդը իրրեւ աչակերտ։ Ան հոգ չըներ թէ ո՛ւր կամ ի՛նչպէս կը պաշտեն մարդիկ զԱստուած, երուսաղեմի՛ մէջ թէ Գարիզին լերան վրայ, ի Յո՛ւնր կամ թէ յոտնկայս. հերիք է որ կ'երկրպագեն «հոգւով եւ ճշմարտութեամբ։»

Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ, սկիզբէն հետէ, միշտ կը տեսնուի մարդկային կրօնական անհնեղողութիւնը, որ չատ մը անտեղի բաժանմանց եւ չարեաց պատճառ կ'ըլլայ։ Դէո՛ւ եւս կան եկեղեցիներ որ միայն զիրենք կը համարին «անսխալ» եւ «ուղղափառ,» եւ միշտ պատրաստ են արգելուլ ուսուցումներ եւ քարոզութիւններ որ էրեւոյ կերպովը չեն ըլլար, եւ անոնք որ իրենցմէ տարբեր կը սորվին եւ կը սորվեցունեն Աւետարանը՝ կը բանադրուին իբրեւ հերետիկոս «նզովեալ,» փոյթ չէ թէ մեզաց ու մոլութեան չար ոգիները կը հանեն չատերէն։ Ասոնք կը հաւատան թէ նախնական կամ էական մէկ պայմանն է էրեւոյ եկեղեցիէն դուրս ըլլալ, որպէս թէ իրենց եկեղեցիէն դուրս փրկութիւն չըլլար։ Քրիստոս կը յանդիմանէ այս կոյր նախանձաւորութիւնը իր սա խօսքով, «Ան որ մեզի հակառակ չէ, մեր կողմէն է։»

(*) Այս գրութիւնը թուրքերէն լեզուով կարդացուեցաւ Կիլիկիոյ Հոգեւոր միութեան տարեկան ժողովին առջեւ. Մարաշի մէջ, եւ ունկնդիրներու փափաքին համաձայն Աւետարիւրի ընթերցողաց ուշադրութեան կը յանձնենք։

ՄԱՀԱԴՈՅԺ

Տիկին Նեկտար Դարբինեան, մեր յարգելի սարկաւագ Տիար Կարապետ Դարբինեանի կինը, ի Տէր հանգեաւ կիրակի առաւօտ, 21 Սեպ. 1902, իր տան մէջ ի Ռամլէ, իր սիրելիներէն չրջապատուած։ Հանգուցեալը կը տառապէր անողոք ախտէ մը 15 երկար ամիսներէ ի վեր, եւ ամէն դեղ ու դարման անօգուտ եղան։ Քրիստոնէական օրինակելի համբերութեամբ կը տանէր իր խաչը, եւ բոլոր այս ժամանակամիջոցին մէջ քնաւ գանգատ մը չլսուեցաւ իր բերնէն։ Ինքզինքը Տէրոջը յանձնած էր եւ միշտ կը յիշէր Պօղոս առաքեալի խօսքը թէ «Ապրիլը Քրիստոս է, ու մեռնիլը օգուտ։» Մահուան մօտալուտ ըլլալը գիտէր վերջին մի քանի չաբաթներուն մէջ։ «Պատրաստ եմ,» կ'ըսէր, «Քիսուսի երթալու։» Իրրեւ քաջ Քրիստոնեայ մարտնչեցաւ իր ցաւերուն հետ։ Երբ ի վերջոյ յաղթուեցաւ անոնցմէ, անվեհեր անցաւ Յորդանան գետէն։ Հոգին աւանդեց, երբ իր սիրելի ամուսինը քովը կայնած կը կրկնէր. «Թէեւ մահուան չուքին ձորին մէջ քալեմ, չարչէն պիտի չվախնամ. վասն զի դուն իմ հետս ես, քու ցուպդ եւ գաւազանդ՝ անոնք զիս պիտի մխիթարեն։» Ի լուր այս խոստման ժպիտ մը տարածուեցաւ անոր դէմքին վրայ, որ մինչեւ վերջը նկարուած մնաց հոն։

Տիկին Նեկտար տիպար մայր մը եւ անձնուէր ամուսին մըն էր։ Անոր երկու զաւակները, թէեւ ամուսնացեալ եւ ընտանիքի տէր, մայրերնուն վրայ անսահման սէր ունէին։ Անոր համար տարուած խնամքը եւ հոգածութիւնը ամէնուն հիացումը գրաւեցին։ Անոնք կ'ողբան իր մահը, ոչ թէ ինչպէս անհաւատները կ'ընեն, այլ գիտնալով թէ անիկա այժմ Քիսուսի գրկացը մէջ հանգիստ կ'ընէ։ Կը տրտմին իր ներկայութենէն եւ ընկերակցութենէն զրկուելնուն համար։

Անիկա անկեղծ Քրիստոնեայ, նախանձաւոր աչակերտ եւ վաւուրան եկեղեցասէր մըն էր։ Երբոր պաշտամունքէն ետ մնար, կրնայինք վստահ ըլլալ թէ բանաւոր պատճառ մը, մանաւանդ վերջին ամիսները մարմնաւոր տկարութիւնը, արգելք եղած էր։ Չէր կրնար տանիլ հոգեւոր սառնութեան եւ անտարբերութեան։ Կը խրատէր, կը հանդիմաներ, կը յանդիմաներ, ըստ պատչաճի, ժողովուրդին կիները որպէս զի աչխարհամոլ չըլլան, եկեղեցիին վրայ աւելի սէր ունենան։

Հմտակրող սիրտ մը ունէր։ Չկար աղքատ մը, տրտմեալ մը, թշուառ մը, որ առանց դիմելով չմխիթարուէր եւ չօգտուէր։ Երբ անոր պատմէիր հոգերդ, անմիջապէս կը տեսնէիր անոր դէմքին վրայ նկարուած ցաւակցութեան եւ համակրութեան զգացումները։ Անոր մահը կորուստ մըն է մեր եկեղեցիին համար։ Ինքզինքնիս Տէրոջմէն որ անոր բաց թողած տեղը լեցնելու համար ուրիշ մշակներ յարուցանէ, որոնց այնչափ կը կարօտինք այս ամուլ երկրին մէջ։

Գահիրէ * * *

ԱԶԴԵՐ

Հոկ. 26ին կէսօրէն մէկուկէս ժամ առաջ կ. պոլսոյ Հայ. Աւետ. եկեղեցին Պայպըլ Հաուսի մատրան մէջ Տէրունական Ընթրեաց պաշտօն պիտի կատարէ։ Եկեղեցւոյ բոլոր անդամք, նաեւ Աւետ. ուրիշ եկեղեցիներու անդամներ, սիրով կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ։ Փրոֆ. Ց. ՃէՃիզեան Հայերէն եւ Վեր. Ց. Գ. Գրիգորեան Թուրքերէն համառօտ ուղերձներ պիտի խօսին եւ երկու պատկառելի ծերունի երէցներ, այսինքն Այնթապցի Վեր. Գարա Գրիգոր Ցարութիւնեան եւ Վեր. Ս. Իւթիւճեան, սեղան պիտի սպասաւորեն։

Կ. պոլսոյ Ե. Բ. Ընկերակցութեան ազօթքի ժողովը այսուհետեւ ամէն կիրակի տեղի պիտի ունենայ ի Բէսթ, Գումգափու, ժամը 9ին (Ը. Թ.)։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ ուրբաթ Խոիվ Ապպաս Հիլմի փաշա Էլ Մահրոսէ չոգենաւով մայրաքաղաքէս Եգիպտոս ուղեւորեցաւ։

Անգղիոյ Թագաւորին Թագադրութեան հանդէսին ներկայ գտնուող Օսմանեան պատուիրակներուն, Թէրխան փաշայի, Սլի Նամըգ պէյի, Նասըր փաշայի եւ Ակեահ պէյի, նոյն հանդէսին ի յիշատակ պատրաստուած արծաթեայ չքադրամներ չնորհուեցան։

Անցեալները Սերպիոյ մայրաքաղաքին մէջ ժողով մը գումարեցաւ եւ գոհունակութիւն յայտնուեցաւ որ Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ Սերպիացիները կատարեալ անդորրութիւն կը վայելեն, նաեւ փափաք յայտնուեցաւ որ սահմանագլխի չարագործներուն թոյլ չտրուի Սերպիա մտնել։

Վենետիկի մէջ Իտալացի մը երեսփոխան Փափատոփուլիի նախագահութեամբ ընկերութիւն մը կազմած է Թուրքիոյ հանքերուն չահագործումը դիւրացնելու նպատակով։ Ընկերութիւնը կոչուած է Արեւելեան Հանքերու Իտալական Ընկ.։

Կայս. հրամանագրի մը համաձայն որոչուեցաւ որքանոց մը հիմնել ի Կ. պոլիս։ Շինութեան ծախքը 30,000 ոսկի կը հաշուուի։ Հաստատութիւնը 600 աշակերտ պիտի ունենայ եօթը կարգի բաժնուած։ Լեզուներէ եւ ուսումներէ զատ արհեստներ ալ պիտի ուսուցուին։ Մինչեւ որ չէնքը չինուի, առժամապէս պիտի գործածուի Սաֆվէթ փաշայի ապարանքը, որ վարձուած է այդ նպատակով։

Մուսուլի մէջ Արհեստագործական վարժարան մը պիտի բացուի եւ ծախքը պիտի հայթայթուի Տիգրիսի կամուրջին հասոյթով եւ ուրիշ եկամուտներով։

Ներքին գործերու նախարարութիւնը քաղաքապետութեան եւ Ոստիկանութեան նախարարութեան յիշացուց թէ փողոցներու մէջ դեգերող մուրացիկները թաղապետական քննիչներու ձեռամբ պիտի ժողովուին եւ Ոստիկանութեան պաշտօնատունը ղրկուին, անկէ ալ գաւառացիները իրենց երկիրը եւ Պոլսեցիները Համազգային Անկելանոց պիտի ղրկուին։

Հանրօգուտ գործերու նախարարութեան առաջարկուած էր չուկայի պահապանները ճամբու չինութեան պարտականութենէն ղերծ կացուցանել։ Սակայն առաջարկը մերժուեցաւ նկատելով որ անոնք, թէպէտ չեն կարող անձամբ այդ պարտականութիւնը կատարել, կրնան փոխանորդի ձեռամբ կատարել։

Կայս. հրամանով, քաղաքէ մը դանձելի զինուորական տրոց համագումարը ոչ-Մահմետական ժողովուրդներու մէջ անհանգերու կը բաժնուի իրենց կարողութեան հաւասար եւ այս բաշխման տեսրը կառավարութեան կը յանձնուի, ըստ այնմ գանձելու համար։ Երբեմն բաշխումը այնպէս կը կատարուի որ չատեր չեն կըրնար իրենց յատկացուած բաժինը վճարել։ Ասով կը ստուգուի թէ բաշխումը անհատական կարողութեան հաւասար կատարուած չէ։ Արդ, որպէս զի կառավարական գանձը կորուստ չկրէ, ելեւմտական ժողովը որոշեց որ կառավարութիւնը տեղային մասնաւոր իշխանութիւններուն հրամայէ մասնաւոր ուշադրութիւն ընծայել որ բաշխումը արդարութեամբ գործ դրուի։ Սոյն որոշում հաղորդուեցաւ ձեռնհաս իշխանութեան։

Թէպէտ արգիլուած է Թուրքիոյ մէջ օտար արծաթ դրամներ գործածել, տեղ տեղ կը գործածուին անոնք։ Այդպիսի տեղերու օտար դրամները ժողովուեցան եւ բանական քանակութեամբ արծաթ դրամ ղրկուեցաւ։

Որթալուխէ աւերուած այգիներ, երբ Ամերիկեան որթատունկերով կը նորոգուին կամ երբ նոր այգիներ կը տնկուին նոյն որթատունկերով, տասը տարի տասանորդի տուրքէ զերծ կը մնան։ Ելեւմտական ժողովը յատուկ կանոնագիր մը պատրաստեց եւ Պետական Խորհրդոյ մատոյց։ Խորհուրդն ալ քանի մը բարեփոխութիւններով վերադարձուց զայն նոյն ժողովին։

Մարդահամարի նոր գործողութեամբ մը ստուգուած է թէ Սոֆիայի մէջ եւ չրջակաները 385,000 բնակիչ կայ։

Մայրաքաղաքէս Մուսուլ գացող թղթատարը Զակայէ հինգ ժամ հեռուն յարձակումի կրեց չարագործ Աչիրէթներէ, որոնք բոլոր պայուսակները տարին եւ ձիավարիկները կողոպտեցին։ Սակայն յետոյ աւազակներուն ետեւէ ղրկուած զինուորներ յաջողեցան անոնց ձեռքէն առնել բոլոր աւարը։

Հալէպի 750 տարուան հիւանդանոցի դրան օղակները կարեւոր հնութիւն ըլլալով մայրաքաղաքս բերուեցան, որպէս զի Կայս. նորակառոյց թանգարանին սրահի դրան վրայ կախուին։

Անատոլուի երկաթուղին իր չրջակայից առեւտուրը եւ հարստութիւնը հետզհետէ կ'աւելցնէ։ Սեպտ. 7էն մինչեւ 23՝ Հայտարփաշա–Էնկիւրիւի գծին հասոյթը 20,742 ֆրանք եղաւ, Իսկիշէհիր–Գոնեայի գծինն ալ 10,282 ֆրանք։

Սէլանիկի պահեստի զօրաց վաչառ վարժութեան համար զէնքի կոչուեցաւ։ Այս կոչին երրորդ օրը վարժութեան ձեռնարկուեցաւ։

Իզմիրի մէջ տասներկու օր ոեւէ կասկածելի հիւանդութիւն չերեւցաւ, ուստի այն քաղաքէն եկողներուն դէմ սահմանուած բժշկական քննութիւնը ջնջուեցաւ Առողջապահական Խորհրդոյ որոչմամբ։

Այսօր Յունաստանի Օլկա թագուհին Վոսփորէ կ'անցնի Ռուսիայէ վերադառնալով։

Իրրեւ խոովարար ամբաստանուած Էֆֆէթ անուն անձը, որ Իզմիրի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ կը ծառայէր հարիւրապետի աստիճանով եւ Յունաստան փախչելով խառվարարներու յարեցաւ, ի բացակայութեան դատուելով դատապարտուեցաւ մշտնջենաւոր բերդարգելութեան եւ քաղաքային իրաւունքներէ զրկման։ Իր ստացուածքն ալ յարքունիս գրաւուեցաւ։

Անգղիացի մը Պերղամայի Տիքիլի գիւղամբէն մինչեւ Գընդց երկաթուղի մը չինելու մենաշնորհ խնդրած է Աւստրիացիի մը հետ։

Ազգապետարանէն կ'իմանանք ուրախութեամբ թէ Մէզիրէի (Խարբերդ) Աւետարանականներու եկեղեցւոյն կառուցման կայս. բարեհաճ հրամանագիրն եղած է։ Դարձեալ, Ազգապետարանը, Ամիոնդարահիսարի հրկիզեալներուն ի նպաստ օգնութիւններ ընդունելու ակնկալութեամբ, 15 ոսկի ղրկած է հոն նպաստից մասնախմբին որոշմամբ։ — Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական ընտրութիւնը կատարելու համար Աթանայի մէջ հաւաքուած պատուիրակները կիրակի քաղաքին Սբ. Աստուածածնի եկեղեցիին մէջ յատուկ պաշտօնի մը ներկայ եղան։ Ընտրողական ժողովը կը բաղկանար 43 անդամէ, որոնք 57 քուէ կը ներկայացնէին։ Ժողովը բացուած է Աթանայի կուսակալ Պահրի փաշայի եւ Մէքթուպճի պէյին ներկայութեամբ։ Կը նախագահէր Տ. Մովսէս Եպսկ. Կէօմրիւկճեան։ Ընտրութեան ելքն ահաւասիկ. Կեսարիոյ առաջնորդ Տրգատ Եպսկ. Պալեան 44 քուէ, Իզմիրի առաջնորդ Ստեփանոս Եպսկ. Ծովակիմեան 42 քուէ, Բարթուղիմէոս Արքեպսկ. Զամչեան 40 քուէ, Ռոտոսթօի առաջնորդ Ներսէս Եպսկ. Արսլանեան 39 քուէ, Սահակ Եպսկ. Խապայեան 37 քուէ, Պիլէճիկի առաջնորդ Մովսէս Եպսկ. Կէօմրիւկճեան 34 քուէ։ Այս վերջնոյն ցանկը ղրկուեցաւ Պատրիարք Հօր, որ պաշտօնագրով մը ղրկեց զայն Դատական նախարարին։ — Պարսից Շահը Եւրոպայէ վերադարձին Պաքուէ անցնելուն առիթով հիւր եղաւ տեղւոյն Պարսիկ հպատակ Թուրմանեան եղբայրներուն, եւ անոնց հիւրընկալութենէն չատ գոհ մնալով երկուքին ալ մէյմէկ թանկագին մատանի եւ կենդանագիր նուիրեց, անոնց ազգականներէն ոմանց ալ Առիւծ եւ Արեւ պատուանշան։ — Տեղային քանի մը լրագիրներ ծանուցին թէ կէտիկ-փաշայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ չաբաթ մը առաջ քանի մը տղաք ուսուցիչներու անհոգութենէն քիչ մնաց որ աղջիկ մը պիտի խեղդէին զբօսանքի ժամանակ։ Այս լուրը սրբագրութեան կարօտ է։ Նախ, պատահարը ամբողջովին արկածի հանգամանք ունի։ Քանի մը տղայք չուանով կը խաղային։ Աղջիկ մը հեռուէն վազելով գալու պահուն կը պատահի չուանին որ անոր վիզը կ'անցնի։ Երկրորդ, զբօսանքի պահուն տղայք առանձին թողուած չէին, այլ վարժուհիներ իրենց պաշտօնին գլուխն էին, այսինքն տղայոց կը հսկէին։ Ուրախ ենք որ արկածեալ աղջիկն աղէկնալ սկսած է։ — Աբէլեան Մամուլ կը ծանուցանէ թէ նոր տարիէն սկսեալ իրրեւ չաբաթաթերթ պիտի հրատարակուի, Թուրքիոյ համար տարեկան 50 դահ. բաժանորդագնով։

Հայ Ընկերներէն. Փրոֆ. Յ. Ճէճիզեան Բիւզանդի մէջ ցոյց կու տայ թէ մարդուս խաղաղութեան գաղտնիքը կը կայանայ իր էութեան բոլոր մասերուն ներդաշնակ գործողութեան մէջ, իսկ երբ Աստուածոյ հետ անոր յարաբերութիւնն ալ ի հաշիւ առնուի, կը կայանայ անոր ամբողջովին Աստուածոյ նուիրուելուն մէջ։ Նոյն թերթը կը պարունակէ դարձեալ տեղեկութիւն Բրսբինի եւ Թոլսթօի վրայ։ — Մասիս, նկարագրելով Գալֆայեան որբանոցի տրուած այցելութիւն մը, ընթերցողներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ նոյն հաստատութեան պէտքերուն վրայ։ Դարձեալ, տեղեկութիւն կու տայ Զոլայի ներքին տուվորութիւններուն վրայ, որոնցմէ կը տեսնուի թէ չատ պարզ, բայց կոկիկ ու կանոնաւոր կեանք մը կը վարէր Զոլա։ — Բիւզանդիոն, աղջկանց դաստիարակութեան խընդրին վրայ դրելով ժողովուրդը կը զգուշացնէ օտար հաստատութիւններէն եւ կը չեշտէ թէ աղջկանց վարժարաններուն պարտքն է տանտիկիններ եւ մայրեր հասցնել։ Այս վերջին դիտողութիւնը չատ իրաւացի է։ Սակայն կ'երեւի թէ դեռ միտքերու մէջ թիւր գաղափարներ կան այն յարաբերութեան վրայ զոր օտար վարժարաններ ունին մեր ժողովրդին հետ։

Ցաւով կը ծանուցանենք թէ Տրապիզոնի Ամերիկացի միսիոնար Վեր. Մր. Փարմէլի Հոկ. 4ին մեռաւ ի Պէյրութ 68 տարեկան։ Վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած էր տեղւոյն հիւանդանոցին մէջ, եւ քիչ յետոյ մահը հասաւ։ Աստուած իր Սուրբ Հոգիով մխիթարէ հանգուցեալին այրին եւ զաւակները։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիոյ հասարակ դպրոցները. Անգլիա եւ Սկովտիա մեծ պատիւ կը վայելեն իրենց համալսարաններուն եւ հռչակաւոր այն բարձր վարժարաններուն համար, որոնք աշակերտները կը նախապատրաստեն համալսարանները մտնելու։ Սուտար մեծամասնութիւնը պետական ականաւոր անձնաւորութիւններուն եւ զինուորական պաշտօնատարներուն, որոնք Մեծ Բրիտանիոյ դարաւոր պարծանքն եղած են, Ֆէյմպրիճի եւ Օքսֆըրտի, Լոնտոնի եւ Էտինպուրկի համալսարաններուն չրջանաւարտներն էին։ Այսու ամենայնիւ զարմանալի է ըսել որ Անգլիա դեռ չատ ետ է հասարակ դպրոցներու կողմէ։ Ամերիկայի մէջ հասարակ դպրոցներու միօրինակ դրութիւն մը կայ։ Այս դպրոցները աշխարհական են եւ ոեւէ յարանուանութեան ազդեցութեան տակ չեն։ Բարոյականութեան սկզբունքները, զոր օրինակ՝ ճշմարտախօսութիւն, պարկեշտութիւն, քաջասրտութիւն, առնականութիւն եւ հայրենասիրութիւն, կ'ուսուցուին ամէն տղոց, բայց ոչ մէկ զուտ կրօնական վարդապետութիւն։ Այսպէս կրօնքի ուսուցումը կը թողուի ծնողաց, եկեղեցիներու հովիւներուն եւ կիրակնօրեայ դպրոցներուն։ Այսպէս, եւ միայն այսպէս, Ամերիկայի կրօնական տարբերութիւնները չեն հակառակիր հասարակ դպրոցներու միօրինակ դրութեան։ Ամէն տղայ մինչեւ տասներկու կամ տասնըչորս տարեկան պարտաւոր են դպրոց յաճախել։ Ամէն գիւղ, աւան եւ քաղաք իր դպրոցական հոգաբարձութիւնն ունի ժողովրդին քուէով ընտրուած, եւ այդ հոգաբարձութիւնը կ'ընտրէ ուսուցիչները։ Դպրոցներուն ծախքը կը հատուցուի տղայ ունեցող թէ չունեցող մարդոց տուրքով, որ անհատին հարստութեան համեմատ կ'ըլլայ։ Կաթոլիկ կարդ մը եկեղեցիներ կը նախընտրեն թեմական առանձին դպրոցներ պահել, բայց այս եկեղեցիներուն անդամներն ալ պարտաւոր են հասարակ դպրոցի տուրքը վճարել։ Գերմանիա ունի հասարակ դպրոցներու դրութիւն մը, որ չատ կը նմանի Ամերիկեանին։ Սակայն Անգլիա երբեք ունեցած չէ հասարակ դպրոցի դրութիւն։ Արգելքը միշտ կրօնական հրահանգութեան խնդիրն եղած է։ Բողոքական բարեկարգութիւնէն առաջ դաստիարակութեան բովանդակ գործը կաթոլիկ եկեղեցւոյ կղերին ձեռքն էր։ Յետոյ Անկլիքան եկեղեցիին անցաւ, երբ սա բաժնուեցաւ Հռոմայ եկեղեցիէն։ Սակայն ժամանակի ընթացքին մէջ ինքնավար չատ եկեղեցիներ ելան Մեծ Բրիտանիոյ մէջ եւ այն եկեղեցիներուն անդամներն այժմ թուով գրեթէ կը հաւասարին Անկլիքան եկեղեցւոյ անդամներուն։ Դարձեալ, կան Հրեաներ եւ ոեւէ եկեղեցիի հետ կապակցութիւն չունեցող ահագին բազմութիւններ։ Մեծ Բրիտանիոյ Խորհրդարանը 1870ին օրէնք մը քուէարկեց այնպիսի դպրոցներ հիմնելու, որոնց հոգաբարձութիւնը ժողովրդին ընտրուի եւ եկեղեցիներու հսկողութեան տակ չըլլայ։ Սակայն հասարակ դպրոցի դրութիւնը դեռ այնքան անկատար եւ անգոհացուցիչ է որ արդի նախարարութիւնը քանի մը ամիս առաջ դպրոցական նոր օրինագիծ մը պատրաստեց Խորհրդարանին ընդունիլ տալու համար։ Ըստ այդ օրինագծին, եկեղեցական կամ «կամաւոր» ամէն դպրոցներ եւ աշխարհական ամէն դպրոցներ պիտի չարունակեն եւ մասամբ նպաստ պիտի ընդունին կառավարութենէն։ Սակայն հոգաբարձուները ժողովրդին ընդհանուր քուէով պիտի չընտրուին, այլ՝ անոնց մեծ մասը պիտի պատկանի այն եկեղեցիին, որու կը պատկանի բնակիչներուն մեծ մասը։ Ըստ այս օրինագծին, մեծ աւաններու եւ քաղաքներու մէջ ոչ–եպիսկոպոսական եկեղեցիները գոհացուցիչ բաժին մը պիտի ունենան հոգաբարձութիւններուն մէջ, բայց գիւղերու բազմաթիւ փոքր դպրոցներուն մէջ եպիսկոպոսական եկեղեցիին կղերը գլխաւոր իշխանութիւն պիտի ունենայ։ Այս օրինագիծը ամառը երկարօրէն ինկատ առնուեցաւ Խորհրդարանին մէջ եւ սաստիկ ընդդիմութեան բախեցաւ ինքնավար եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն եւ Ազատական կուսակցութեան կողմէ առ հասարակ։ Խորհրդարանի նոր նստաշրջանին մէջ, որ հինգշաբթի սկսաւ, յառաջ պիտի տարուի սոյն օրինագծին քննութիւնը եւ բուռն ընդդիմութիւն պիտի գտնէ գլխաւորապէս սա պատճառով որ եպիսկոպոսական կղերին տարապայման ազդեցութիւն կ'ընծայէ տղայոց կրօնական հրահանգութեան գործին մէջ։ Եթէ դպրոցական դրութեան խարիսխը աշխարհային ըլլար, ինչպէս է Ամերիկեանինը, բոլոր կուսակցութիւնները կրնային միաբանիլ։ Սակայն գրեթէ անկարելի է իրարու հետ միացնել տարբեր եկեղեցիներու պատկանողները։ Ամէն ծնողներ իրաւունք ունին որոշելու թէ կրօնական ի՛նչ հրահանգութիւն պիտի ընդունին իրենց զաւակները։ Սակայն մեծ խնդիրը սա է թէ այդ հրահանգութիւնը հասարակ դպրոցներո՞ւն մէջ թէ այլուր աւանդուելու է։ Առ այժմ այս խնդիրը կը յուզէ մեծամասն Անգլիոյ ժողովուրդը, եւ Խորհրդարանին մէջ նոր օրինագծին վրայ մղուի պայքարը կատաղի եւ երկարատեւ պիտի ըլլայ։ Անգլիոյ միանգամայն գերագոյն կարեւորութիւն ունի Անգլիոյ համար, քանզի Անգլիա այսուհետեւ առանց դպրոցական գոհացուցիչ դրութիւն մը ունենալու չէ կարող Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ հետ հաւընթաց յառաջդիմել։

Այլասլէտ. Ամերիկայի մէջ տակառաչափ մը հանքածուխի գինը 6էն 25 տոլարի ելաւ եւ չատ չոգենաւեր կը բաննեցուին Անգլիայէ Ամերիկա հանքածուխ տանելու համար։ — Պօէր զօրավարները, Պոթա, Տը Ուէթ եւ Տըլարէյ, Փարիզ եւ Պերլին գացին այս չաբթու եւ կը ծանուցանեն թէ Գերմանիայէ Լոնտոն պիտի երթան եւ անտի Ամերիկա։ Կ'ըսեն թէ քաղաքական նպատակ չունին եւ լոկ կ'ուզեն նպաստ խնդրել իրենց կարօտեալ երկրացիներուն համար։ Վիլհելմ կայսրը զեկոյց թէ ունկնդրութիւն պիտի չնորհէ զօրավարներուն, եթէ իրեն իբրեւ Բրիտանական հպատակ ներկայացուին Պերլինի Անգլիական դեսպանին ձեռամբ։ Գերման թերթերն առ հասարակ կը հաւնին կայսեր այս զեկոյցին, վասն զի կ'ուզեն որ ժողովուրդը ետ կենայ հականգլիական ամէն ցոյցերէ, եւ վասն զի կը տեսնեն թէ Անգլիական կառավարութիւնը չատ առատ նպաստ ընծայեց Պօէրներուն։ Բայ աստի, Պօէրական բովանդակ խնդիրը ձանձրալի եղաւ։ — Ֆէյլթաուսէն դէպ Ափրիկէի կեդրոնը չինելի երկաթուղիի գծին 2,000 մղոնն աւարտեցաւ եւ դէպ ի Վիքթորիա Ջրվէժը եւ Նեղոսի ակերը երկարող մասին չինութիւնը կը չարունակուի։ — Որոշուած է ճարտարական համազգային ցուցահանդէս մը բանալ 1904ին Նաթալի Տըրպան քաղաքին մէջ։ — Շաբաթ Անգլիոյ Օքսֆըրտ քաղաքին մէջ տօնուեցաւ համանուն համալսարանին Պոտլեան գրատան 300ամեակը Եւրոպական եւ Ամերիկեան համալսարաններու պատուիրակներու ներկայութեամբ։ Այս առիթով պատուոյ չատ աստիճաններ չնորհուեցան ամէն երկրէ նշանաւոր մարդոց։ Պոտլեան գրատունը աշխարհի ամէնէն մեծ եւ կարեւոր գրատուներէն մին է եւ իր հին գիրքերը եւ Աստուածաշունչի ձեռագիրները անգին արժէք ունին։ — Քանի մը Գերմանացիներ Պերլինի արքայական գրատան գլխաւոր պետ Տր. Մանի առաջնորդութեամբ ուղեւորութեան ձեռնարկած են Պարսկաստանի մէջ եւ Քրդաստանի կողմերը։ Անոնց նպատակն է հետազօտութիւններ ընել եւ Քուրդերու լեզուն ուսումնասիրել։ Արդէն իսկ այցելած են Շիրազ, Պերսեպոլիս եւ Սպահան։ — Պուքրէշէ կը հեռագրուի Պերլինեան թերթի մը թէ քաղաքական պատասխանատու անձնաւորութիւններու մէջեւ կարծիքներու փոփոխութիւն մը կը տեսնուի Հրեաներուն նկատմամբ։ Րումանիոյ Պահպանողական կուսակցութեան թերթը հրապարակաւ կը խոստովանի թէ արդի պայմանները անպայմանելի են։ — Հոկ. 1–10, հարիւր չոգենաւ անցաւ Սուէզի ջրանցքէն եւ հասոյթն եղաւ 2,728,000 ֆրանք։ — Ամերիկեան զօրաց Ջոկատ մը Փիլիպպեանց Մինտանաօ կղզիին մէջ յաղթեց ապստամբներուն եւ քառասուն փոքր ամրոցներ գրաւեց։ — Քանի մը օր առաջ մեռաւ չատ ականաւոր Ջինացի մը, Նանքինի նահանգին փոխարքան։ Այս անձին Ջանքով եւ ազդեցութեամբ էր որ նահանգին քնակիչները 1900ին օտարականներու դէմ չեղան։ Ջինուս կառավարութիւնը հրամայեց որ մեհեաններ չինուին ի պատիւ եւ ի յիշատակ հանգուցեալոյն։ — Ճիզուիթ հայրերէն կոմս Լօժէն Էոթէրհազի, որ Հունգարիոյ ազգականին էր, Ճիզուիթներու միաբանութենէն ելաւ եւ վերստին իր աշխարհականի դիրքն առաւ։ Արդ, Ճիզուիթներէն կը պահանջէ իրեն վերադարձնել չորս հարիւր հազար ֆիորինի գումար մը, զոր միաբանութեան յանձնած էր երբ անոր անդամակցեցաւ։ Միաբանութիւնը կ'ըսէ թէ նուէր էր այն։ — Ֆրանսայի բոլոր կաթոլիկ եպիսկոպոսները Մեծ Բրիտոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի բոլոր անդամներուն ուղերձ մը ղրկեցին, որով կը խնդրեն որ միաբանութիւններու եւ դպրոցներու դէմ յուզուած խնդրին լուծում մը տրուի կառավարութեան եւ վարիկանի համաձայնութեամբ։ — Նախագահ Լուպէ ի վայելս իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը մէջ յոյս յայտնեց թէ կղերը կառավարութեան պիտի աջակցի՝ օրէնքը յարգել տրվեցնելով ժողովրդին։ «Ֆրանսա,» ըսաւ, «իր սկզբանց հաւատարիմ, ներող է եւ ամէն կրօնք կը յարգէ եւ աչալրջութեամբ կը հսկէ օրէնքին գործադրութեան եւ հանրային անդորրութեան պահպանման։ Այս պատճառով կառավարութիւնը կը պահանջէ ամէն մարդէ զոհողութիւն։ Ամէն բանէ աւելի Ֆրանսա կը բաղձայ խաղաղութեան, համերաչխութեան եւ միաբանութեան։»

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

(Հոկ. 3/16)

Գոնսոլիտէ		30	27
Րուժելիի երկաթուղի		117	50

ԴՐԱՄՔ, Օսմ. ոսկին 100ի

Մէճիտիյէ	108	Նաբոլէոն	87 15
Մէճիտիք	103	Գրխմէ	5 1 09
Մահր արծաթ	102 30	Անգլ. ոսկի	109 37
Ռուսիոյ բոլ	90	Մահէթ թղթ.	8 65

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Ֆիննանցգլար եօգուղու, Ամերիգան խան